Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΞΕΝΟΣ
ΚΑΙ Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΑΥΤΟΥ

Α΄.

Ἁλούσης τῆς Κρήτης ὑπὸ Νικηφόρου Φωκᾶ (961 μ.Χ.), δύο κυρίως ἄνδρες ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν ἀναζωπύρησιν τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Νήσῳ, τὴν διοργάνωσιν ἐν αὐτῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ τοῦ μοναστικοῦ βίου. Ὁ πρῶτος, ὁ Νίκων ὁ Μετανοεῖτε[1], ἔδρασεν ἐν τῇ μέσῃ καὶ ἀνατολικῇ Κρήτῃ, ὁ δεύτερος δέ, ὁ Ἰωάννης ὁ Ξένος, ἐν τῇ δυτικῇ. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἅγιος, τοῦ ὁποίου τοσοῦτον εὐεργετικὴ ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις διὰ τοὺς σημερινοὺς νομοὺς Ρεθύμνης καὶ Χανίων, ἐλησμονήθη σχεδόν. Τοῦτο ὀφείλεται καὶ εἰς τὸν ἐκπεσμὸν τῆς μονῆς Μυριοκεφάλων, τοῦ κυριωτέρου ὡς θὰ ἴδωμεν ἔργου του, ἡ ὁποία παρήκμασε καὶ μόλις πρὸ ἑκατονταετίας ἀνασυνεστήθη χωρὶς ἔκτοτε νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἀρχαῖόν της μεγαλεῖον, καὶ ἐξ ἄλλου εἰς σύγχυσιν ἡ ὁποία ἐδίχασε τὸν ἅγιον: Οὕτω τιμᾶται ἐν Κυδωνίᾳ μὲν ὡς Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ἐρημίτης, συνεορταζόμενος μετὰ 98 ἀσκητῶν κοιμηθέντων εἰς τὸ χωρίον Ἀζωγυρὲ Σελίνου (τοῦ ὁποίου τὴν μονὴν ἔκτισεν ὁ Ἰωάννης ὁ Ξένος), μὲ κέντρον προσκυνήσεως τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου Μελέχα ἐν ἐρειπίοις ἀρχαίαν μονὴν «Καθολικὸ» ἀκουομένην σήμερον, καὶ ὑπαγομένην ὑπὸ τὸ νεώτερον μοναστήριον τοῦ Γδερνέττου (νῦν ἀκούεται τὸ Γουβερνέττο)[2].

---

[1]) Περὶ τοῦ Νίκωνος ὅρα: Σπ. Λάμπρος: Μικταὶ σελίδες, ἐν Ἀθ. 1905, σσ. 401-6. — ἀρχιμ. Μελέτιος Εὐαγγ. Γαλανόπουλος: Βίος, Πολιτεία, εἰκονογραφία, θαύματα καὶ ᾠσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ... Ν. τοῦ Μ., ἐν Ἀθήναις 1933 (κρίσις ὑπὸ Φ. Κουκουλὲ ΕΕΒΣ 11, 1935, σσ. 464-9).— Ὁ αὐτός: Περὶ τὸν ὅσιον Ν. τὸν Μ. ΕΕΒΣ 12, 1936, σ. 414. — Περὶ τῶν ἀκολουθιῶν του πρβλ. Louis Petit: B. A. G. Ἀθ. 1926, σσ. 220-21. Τεμάχια ἐκ τοῦ βίου του λατινιστὶ μεταφρασθέντα ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον ὁ Baronius εἰς τὰ Annales (961, 981, 982, 998). Ἐκεῖθεν τὸ περὶ Κρήτης τμῆμα παρέλαβεν ὁ Fr. Cornelius: Creta Sacra, I, σσ. 206-9 (Ἐνετία 1755). Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τὸ πρῶτον ἐξέδωκεν ὁ Σπ. Λάμπρος: Ὁ βίος Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε ΝΕ 3, 1906, σσ. 129-228 (περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ἑπταετοῦς διαμονῆς τοῦ ὁσίου ἐν σσ. 150-3) καὶ ὁ αὐτός: Ὁ βαρβερῖνος κῶδιξ τοῦ βίου Ν. τοῦ Μετανοεῖτε ΝΕ 5, 1908, σσ. 301-48΄.

[2]) Περὶ τῆς μονῆς προχείρως Ε. Γ. Γενεράλις: περ. Κρητικὰ Α΄, 1930, σσ. 5-15 καὶ Ν. Β. Τωμαδάκης: Γουβερνέττου Κώδικες - Σιγίλλιον, περ. Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον Λ΄, 1934, σσ. 76-88, ὅπου (σσ. 87-88) ὅλη ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

Ἐν δὲ τῇ γενετείρᾳ του Σίβᾳ Πυργιωτίσσης, εἰς τὴν μονὴν τῶν Μυριοκεφάλων, ἡ ὁποία καὶ σήμερον τιμᾶται ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, καὶ ἐν Κισάμῳ καὶ δὴ εἰς Τσουρουνιανὰ (χωρίον 20′ δυτικῶς τῶν Τοπολίων) καὶ εἰς Μεσόγεια (Ἀκτήν), ὅπου ναὸς τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου, ἐξ οὗ ἐλήφθη ἡ γνωστὴ εἰκών[3], κ.ἀ. προσκυνεῖται ὡς ἅγιος Κύρ Γιάννης, λησμονηθέντος παντάπασι τοῦ ἐπωνύμου αὐτοῦ Ξένος[4], τῆς καταγωγῆς του, καὶ τῆς λογιότητός του.

Ἡ τοιαύτη λησμοσύνη βεβαίως εἶναι παλαιὰ καὶ εἶχε προκληθῆ πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ′ αἰ., ὅτε (29 Ἀπριλίου 1632), αἰτήσει τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ, Κύριλλος ὁ Λούκαρις διὰ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος ὑπογραφομένου καὶ ὑπὸ ἑτέρων 21 ἀρχιερέων, καθηγίασε τὴν μνήμην αὐτοῦ τε καὶ τῶν 98 Πατέρων τοῦ Ἁζωγυρέ, θεσπίσας νὰ ἑορτάζεται ἡ μνήμη αὐτῶν τὴν 7ην Ὀκτωβρίου (καὶ οὐχὶ τὴν 6ην, φερομένην ὡς ἡμέραν κοιμήσεως αὐτῶν, καθότι τότε ἑορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ)[5]. Συνεγράφη δὲ καὶ ἀκολουθία, βίος καὶ κανόνες διὰ τὸν τροποποιηθέντα τοῦτον ἅγιον ὑπὸ Κυδωνιέων ἱερομονάχων ὡς ὁ Ἀντώνιος Γραδενῖγος καὶ ὁ κτίτωρ τῆς Μονῆς Γωνιᾶς Βενέδ. Τζανκαρόλος[6] καὶ τύποις ἐπανειλημμένως ἐξεδόθησαν[7], καὶ ὁ βίος τοῦ ἁγίου διεσώθη εἰς νεώτερα ὁπωσοῦν χειρόγραφα[8], νεοελληνιστὶ ἐξ ὑπαρχῆς συνταχθεὶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπο-

---

[3]) Προτασσομένη τῶν ἀκολουθιῶν αὐτοῦ ὑπὸ Λελεδάκη καὶ Γερασίμου μοναχοῦ (βλ. κατωτέρω σημ. 11 καὶ 13).

[4]) Πιθανῶς τὸ ἐπώνυμον τοῦτο Ξένος συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δημιουργηθῇ ἡ παράδοσις ὅτι ὁ ἅγιος προῆλθεν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς φέρεται ἐν τῷ Βίῳ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Ἐρημίτου.

[5]) Τὸ σιγίλλιον προτάσσεται τῆς β′ ἐκδόσεως (1787) τῆς ἀκολουθίας κ.ἄ. ἀνατυπώσεων. Μετεφράσθη δὲ καὶ ρωσιστὶ καὶ ἐδημοσιεύθη μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ὑπὸ Ε. Goloubinskij: Ἱστορία τῆς καθιερώσεως τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ, Μόσχα 1903, σσ. 390-6.

[6]) Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ Τζαγκαρόλων προχείρως ὅρα Ν. Β. Τωμαδάκης περ. Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον Α′, 1935, σσ. 284-5. Ὁ Βενέδικτος ἔγραψε τὰ μακαριστάρια τοῦ ἁγίου.

[7]) Ἡ α′ ἔκδοσις τῷ 1782: Legrand: BH de XVIII s. II, 1928, σ. 372 ἀρ. 1063. Ἡ δευτέρα τῷ 1787, αὐτόθι σ. 466 ἀρ. 1188. Περὶ τῶν μεταγενεστέρων ἐκδόσεων πρβλ. ὅσα ἔγραψα ἐν περ. Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον Α′ σσ. 87-8, ὅπου προσθετέον καὶ τὸ ἑξῆς σπανιώτατον: Τὸ Συναξάριον τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Ἐρημίτου καὶ τῶν Συνασκητῶν αὐτοῦ τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ Λαμψάντων. Ἔκδοσις «Ἐφεδρικοῦ Ἀγῶνος» Χανιὰ Κρήτης 1934 8ο σ. 7 (+ 1 λευκή). Πρβλ. ἀκόμη L. Petit: B. A. G. Ἀθ. 1926, σσ. 115-6. — Ἡ ἀκολουθία ἐτυπώθη εἰς τὸ Νέον Λειμωνάριον, Ἐνετία 1819, σσ. 140-3 καὶ β′ ἔκδ., Ἀθῆναι 1873, σσ. 339-43.

[8]) Εἰς χει/φον τοῦ ΙΖ′ αἰ. 572-Ε110 τῆς Μεγίστης Λαύρας πρβλ. Σωφρ. Εὐστρατιάδου καὶ Σπυρ. Λαυριώτου: Κατάλογος τῶν Κωδίκων τῆς

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Ἐρημίτης (Μουσεῖον Λοβέρδου).

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

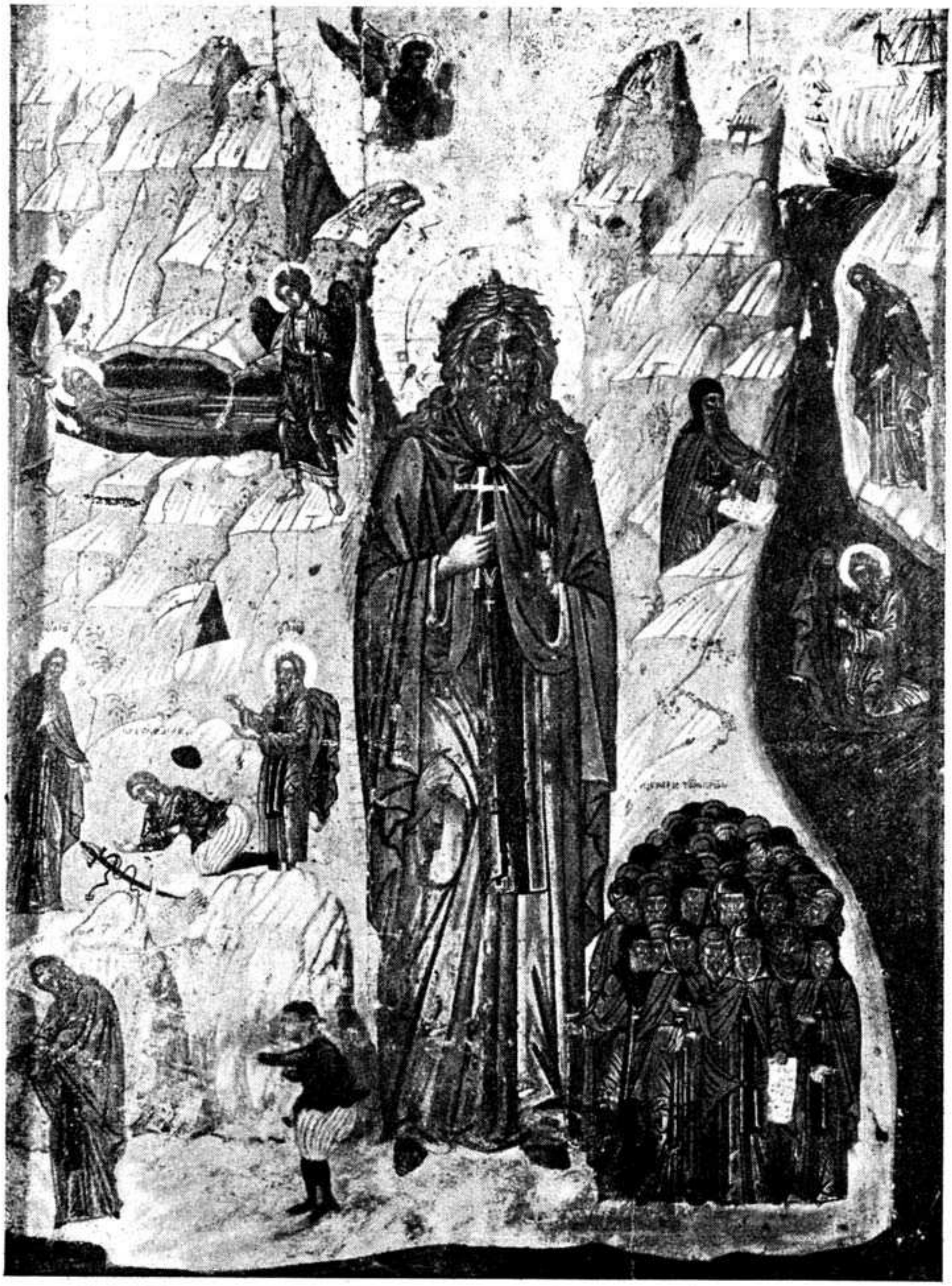

«Σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐρημίτου». (Μουσεῖον Λοβέρδου, ἀριθ. 313).

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

χήν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, διὰ τῆς καθαγιάσεως ἐτιμᾶτο ὁ ἅγιος διὰ τὰς πρὸς τὸν μοναστικὸν βίον ἐν Κρήτῃ ὑπηρεσίας του, δι' ὃ καὶ συνεδέθη ἡ μνήμη του πρὸς τὴν τῶν 98 ἀσκητῶν (Πατέρων) τοῦ Ἀζωγυρὲ Σελίνου. Ὁ δὲ γράψας τὸν βίον, λογοτεχνικὰς ἱκανότητας ἔχων, παρέλαβεν ἐκ παραδόσεως τὰ περὶ τοῦ ἁγίου βόσκοντος ὡς ζῶον[9], ὀλίγον ὅμως ἐφρόντισε περὶ ἱστορικῆς ἀληθείας[10].

Παραλλήλως ἐτιμᾶτο καὶ ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Κύρ Γιάννη, καὶ ἄνευ πατριαρχικῆς καθιερώσεως, τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου, συνδεθεῖσα μετὰ τῆς τοῦ μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου, καὶ χειρόγραφοι ἀκολουθίαι διάφοροι συνετάχθησαν ἐπὶ τούτῳ, νεώτεραι καὶ αὐταί, σύγχρονοι ἢ καὶ μεταγενέστεραι τῆς τοῦ ἁγίου τοῦ Γουβερνέττου, πλὴν συνοδευόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τῆς διαθήκης τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ξένου, παραφρασθέντος. Οὕτω τοιαύτη χειρόγραφος ἀκολουθία ὑπῆρχε πρὸ ἑνὸς τετάρτου αἰῶνος εἰς τὴν Σίβαν, ἄλλη εἰς τὰ Μυριοκέφαλα καὶ τρίτη εἰς Τσουρουνιανὰ Κισάμου. Τὸ 1922 συνέπεσε τὸ ἐνδιαφέρον δύο κληρικῶν, τοῦ ἐκ Μυριοκεφάλων ἐπισκόπου τότε Κισάμου Ἀνθίμου Λελεδάκη καὶ τοῦ εἰς Τοπόλια ἐφημερεύοντος μεγάλου οἰκονόμου κ. Βασιλείου Μπλαβάκη, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀσχοληθῆ περὶ τὴν λατρείαν τοῦ ἁγίου καὶ τὸν ἐν Ἀκτῇ (Μεσόγεια) ναὸν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγ.

Μεγίστης Λαύρας, Paris 1925, σσ. 85-6 (θὰ ἐκδοθῇ προσεχῶς ὑπ' ἐμοῦ, ἔχοντος ἀπόγραφον). Ὁμοίως ὁ κώδιξ 70 τοῦ 18.' αἰ. τῆς ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς ἐν φ. 57β· πρβλ. ΝΕ 4, 1907, σ. 107.

[9]) Διὰ τὴν Παναγίαν (Καλὸ Νερὸ) Σητείας, ἀναγινώσκω ἐν Ν. Ἰ. Παπαδάκη: Ἡ Ἐκκλησία Κρήτης, Χανιὰ 1936, σ. 111: «*Παρὰ τὸ μονύδριον εὑρίσκεται, ὡς λέγουσι, ὑπόγειον σπήλαιον, χρησιμοποιηθέν ποτε ὡς κατοικία ἀσκητοῦ, τὸ ὁποῖον συνέβη νὰ συναντήσῃ ὀθωμανὸς κυνηγὸς καὶ νὰ πυροβολήσῃ, ὡς παράδοξον ζῷον ἐκλαβὼν αὐτόν, τετραποδιστὶ βαδίζοντα*». Ὁ Γουβερνεττιανὸς ἅγιος ἐτοξεύθη.

[10]) Εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Βίκτωρος ἐν Χίῳ σώζεται μία κάρα ἐκ τῶν 98 Πατέρων, λεγομένη τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

Τὸ πρῶτον εἰκὼν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Ἐρημίτου ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ του (1782, 1787).

Ἐν Κερκύρᾳ ἐσώθη ὑπὸ προσφύγων Κρητῶν καταφυγόντων ἐκεῖ κατὰ τὸν ἑνετοτουρκικὸν πόλεμον (1645-1669) εἰκὼν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐρημίτου (Γουβερνεττιανοῦ), ὀφειλομένη εἰς τὸν Ἱερεμίαν Παλλαδᾶν. Ταύτην ἐδημοσίευσεν, ἀγνοῶν ποῖον ἅγιον εἰκονίζει, ὁ Ἰω. Παπαδημητρίου ἐν BNJ, 13, 1937, σ. 286. Ἄλλην εἰκόνα μεγάλην τοῦ ἁγίου κατέχει τὸ Μουσεῖον Λοβέρδου (ἐν τῇ τραπεζαρίᾳ, μὴ περιλαμβανομένην ἐν τῷ Καταλόγῳ). Τὴν εἰκόνα ταύτην, φωτογραφηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ φίλου ὑφηγητοῦ κ. Νικ. Πανταζοπούλου ἐκδίδω ἐντεῦθεν τὸ πρῶτον (Πίναξ Α.). Ὁμοίως ἐξ ἀνεκδότου φωτογραφίας παραχωρηθείσης μοι ὑπὸ τοῦ φίλου κ. Ἀνδρέου Παπαγιαννοπούλου-Παλαιοῦ, ἀρχαιολόγου, ἐκδίδω ἐνταῦθα (Πίναξ Β.) ἄλλην εἰκόνα τοῦ 18.' αἰ. «*Σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐρημίτου*», ἥτις ὑπ' ἀριθ. 313 περιγράφεται ἐν σσ. 49-50 ἐν: Μουσεῖον Διονυσίου Λοβέρδου [Καταλογος ὑπὸ Ἀ. Α. Παπαγιαννοπούλου-Παλαιοῦ], Ἀθῆναι 1946.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

Εὐσταθίου. Οὕτως εἶδε τὸ φῶς ἡ Ἀκολουθία μετὰ τοῦ παραπεφρασμένου βίου, ἔργον ὑπομνηματισθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Μπλαβάκη[11]. Ἀλλ' ἐνῷ ἴσως ἔπρεπε νὰ προτιμηθῇ ἡ εἰς Τσουρουνιανὰ εὑρεθεῖσα ἀκολουθία τοῦ Δημ. Σουρούμη, ὁ ἐπίσκοπος ἐξέδωκε τὴν ἐν τῷ χει/φῳ τῶν Μυριοκεφάλων διάφορον, προσθέσας· ἀπολυτίκιον ἰδικόν του, κοντάκιον καὶ οἶκον ἀπὸ ἀκολουθίας ἄλλων ἁγίων. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν βίον ἐπέθηκε χεῖρα, προσπαθήσας ν' ἀναγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸ ἀρχαϊκώτερον καὶ «κατηγλάϊσεν» ὡς ἐνόμισεν[12]. Τὰ σχόλια ἦσαν διαφωτιστικά, ἀλλ' ὄχι πάντοτε ἀκριβῆ. Ὁπωσδήποτε ὁ ἅγιος καθίστατο γνωστὸς καὶ εἰς τὴν μελέτην. Τὸν αὐτὸν ἐκ τοῦ Λελεδάκη βίον παραλαβών, καὶ ἄλλην ἀκολουθίαν συνθέσας, ἐξέδωκε τῷ 1936 καὶ ἁγιορείτης τις μοναχός[13], κείμενα μικρὰν ἔχοντα διὰ τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἁγίου ἀξίαν.

Ἀγνοῶν τὰ κατὰ τὸν τοπικὸν τοῦτον ἅγιον, ἐνέπεσεν εἰς βίον καὶ διαθήκην τοῦ ἁγίου γεγραμμένα εἰς ἀρχαιοτέραν γλῶσσαν, πιθανῶς δὲ αὐτὰ ταῦτα τὰ ὑπὸ τοῦ Ξένου γραφέντα, ὁ ἀείμνηστος βολλανδιστὴς πατὴρ Ἱππόλυτος Delehaye, ὁ ὁποῖος ἐπέταξεν αὐτὰ εἴς τι βιβλίον του περὶ τυπικῶν μονῶν[14]. Τὸ σχετικὸν χειρόγραφον εἶναι ὁ ὑπ' ἀρ. Canonici 19 κώδιξ τῆς Βοδληϊανῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ὀξφόρδης φύλλα 278ν — 283[15]. Ὁδηγηθεὶς δ' ἐκ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ τοπωνυμίων, συνεσχέτισε τὸ κείμενον πρὸς τὴν Κρήτην καὶ τὸν ἅγιον Ἰωάννην Ἐρημίτην (Γουβερνέττου) ὁ ἀείμν. ἀρχιεπίσκοπος Louis

---

[11]) Ἀκολουθία Ἀσματικὴ τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Κύρ Ἰωάννου τοῦ ἐν Κρήτῃ λάμψαντος μετὰ τοῦ Βίου καὶ τῆς Πολιτείας αὐτοῦ ἐκδοθεῖσα ἐκ χειρογράφου ἀνακαθαρθέντος, διορθωθέντος καὶ εἰς καθαρεύουσαν γλῶσσαν καταγλαϊσθέντος ὑπὸ Ἀνθίμου Λελεδάκη ἐπισκόπου Κισσάμου (sic) καὶ Σελίνου + Ἐν Χανίοις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. καὶ Γ. Φορτσάκη 1922, 12ο σ. 27 + 1 λ.

Εἰς τὴν σ. 2 ἀπείκασμα ἄλλης εἰκόνος τοῦ ἁγίου, παριστώσης αὐτὸν ὁλόσωμον. Ἐν τῇ δεξιᾷ σταυρός, ἐν τῇ ἀριστερᾷ εἰλητάριον: «*φυλάξωμεν ἑαυτοὺς ἀδελφοὶ ἀπὸ λογισμοὺς ῥυπαρούς, καὶ ὡς παρακαταθήκην λαβόντες τηρήσωμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ψυχήν*». Ἄνω ἡ ἐπιγραφὴ «*Ὁ Ἅγιος Κύρ Ἰῶ' ὁ ἐν Κρήτῃ*».

[12]) Ὅρα τὰ ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ φυλλαδίου καὶ τὰ ἐν σ. 19 αὐτοῦ γραφόμενα.

[13]) Ἀκολουθία τοῦ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Κύρ Ἰωάννου τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀσκητικῶς διαλάμψαντος συντεθεῖσα ὑπὸ Γερασίμου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου + 1936. Ἐκδοτικὸς οἶκος Σωτ. Ν. Σχοινᾶ ἐν Βόλῳ (sic) 16ο σ. 32 (+2).

Μεταξὺ τῶν σ. 2 καὶ 3 ἡ αὐτὴ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου ἡ καὶ ἐν σημ. 11.

[14]) Deux Typica Byzantins de l' époque des Paléologues par Hippolyte Delehaye S. J., Bruxelles 1921, ἐν σσ. 188-196: Appendice. Le Testament de Jean l' Étranger.

[15]) Delehaye: Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 16. — H. Coxe: Catalogus Codd. manuscriptorum Bibl. Bodleianae, t. III, σ. 28.—Van De Vorst-Delehaye: Catalogus Codd. Agiographicorum Graecorum Germaniae, Belgii, Angliae, σ. 360.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

Petit[16]. Ἐξ ἀφορμῆς πάλιν τῆς σχετικῆς τοῦ λατίνου ἀρχιερέως πραγματείας, ὑπέδειξε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Λελεδάκη δημώδη ἔκδοσιν τοῦ βίου ὁ πολὺς πατὴρ V. Laurent[17], διότι, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὁ L. Petit δὲν τὴν εἶχε περιλάβει εἰς τὸ ἄριστον περὶ Ἑλληνικῶν Ἀκολουθιῶν ἔργον του[18].

Ἔμενε πάντοτε ν' ἀκολουθήσῃ ἡ ἐπανέκδοσις τοῦ ἀρχαίου κειμένου ἐκ πλειόνων τοῦ ἑνὸς κωδίκων. Ἐτέθημεν καὶ ἐγὼ καὶ ἄλλοι εἰς ἀναζήτησιν κωδίκων δυναμένων νὰ περιέχουν αὐτό, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἀπέβη. Ἐστράφην συγχρόνως εἰς ἀναζήτησιν χειρογράφων περιεχόντων τὴν δημώδη διασκευήν. Καὶ πρῶτον ἀπηκρίβωσα τὰ τῆς ἐκδόσεως Ἀνθίμου Λελεδάκη. Τὸ χειρόγραφον ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ ἔντυπος ἔκδοσις ἀπωλέσθη ἢ λανθάνει που. Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι ἐκρίθη ἄσκοπος ἡ διατήρησίς του, μετὰ τὴν τύποις ἔκδοσιν αὐτοῦ (γενομένην, ὡς ἤδη ἐσημειώθη ἀνωτέρω, κακῶς). Πρέπει νὰ καταδικασθῇ καὶ ἐντεῦθεν ἀμειλίκτως ἡ τάσις τῶν ἐκδοτῶν ἀγνώστων κειμένων τοῦ νὰ ἐξαφανίζουν τὰ χειρόγραφα ἐφ' ὧν ἐστηρίχθησαν, τὰ ὁποῖα καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσίν των εἶναι χρήσιμα καὶ ὡς μαρτύρια καλῆς ἐργασίας καὶ διὰ τυχὸν ἀβλεπτήματα τοῦ πρώτου ἐκδότου. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χει/φον τῶν Μυριοκεφάλων εἶχε γραφῇ τῷ 1843 ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐν τέλει σημειώσεως αὐτοῦ: «*Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα. Χεὶρ Ματθαίου ἱερομονάχου. Τὰ μεγαλυνάρια ποίημα αὐτοῦ. Σπυρίδωνα, ὃν γράψαντα μὴ μέμφεσθε ὡς ἁμαθῆ, ἀλλ' εὔχεσθε. Ἐν σωτηρίῳ ἔτει ᾳωμγ'*»[19]. Ἐκ τῶν δύο ἀναγραφομένων ὡς γραφέων, ὁ Ματθαῖος, ὁ καὶ συντάκτης τῶν μεγαλυναρίων, προφανῶς κατήρτισε τὸν πρωτότυπον κώδικα, ἐξ οὗ ὁ δεύτερος, ὁ Σπυρίδων, ἀντέγραψε τῷ 1843.

Κατόπιν εὗρον ἕτερον χειρόγραφον περιέχον διαφορετικὴν ἀκολουθίαν καὶ τὸν αὐτὸν Βίον τοῦ Ἁγίου εἰς τὴν δημώδη μορφήν. Τοῦτο εἰς χεῖρας τοῦ αὐτοῦ Μεγ. Οἰκονόμου κ. Βασιλείου Μπλαβάκη, ὁ ὁποῖος καὶ χάριν ἐμοῦ παρεσκεύασε πλῆρες ἀντίγραφον[20], ἐσώθη εἰς τὸν εἰς Τσουρουνιανὰ διμάρτυρον ναὸν τῶν ἁγίων Εὐσταθίου καὶ Κύρ Γιάννη, ὅπου φυλάσσεται ἡ κάρα τοῦ ἁγίου. Ὁ ναὸς οὗτος ἀνηγέρθη

---

16) L. Petit: Saint Jean Xenos ou l'Ermite d'après son autobiographie, περ. Analecta Bollandiana 42, 1924, σσ. 5-20.

17) V. Laurent: Bulletin de Sigillographie Byzantine, περ. Byzantion, V, 1929-30, σσ. 636-7 καὶ VI, 1931, σσ. 801-2, ἐξ οὗ ὁ Δ. Ζακυθηνός: ΕΕΒΣ, 17, 1941, σσ. 265-6.

18) L. Petit: B.A.G., Ἀθῆναι 1926, σσ. 115-6.

19) Ἀκολουθία Ἀσματικὴ Λελεδάκη, σ. 19 σημ. η'.

20) Καὶ ἐντεῦθεν εὐχαριστῶ τὸν λογιώτατον κληρικόν. Χάριν δὲ τῆς τάξεως, ἀναφέρω ὅτι ὁ κ. Μπλαβάκης ἐξακολουθεῖ διαφωνῶν πρὸς τὸν ταυτισμὸν τοῦ ἀγαπητοῦ του ἁγίου Κύρ Γιάννη πρὸς τὸν Ἐρημίτην τοῦ Γουβερνέττου.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

περὶ τὸ 1860 ἐπὶ ἐρειπίων μεγάλου ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἔχοντος ἓξ παρεκκλήσια καὶ καταπεσόντος ἐκ σεισμοῦ. Τὸ σημείωμα τὸ πληροφοροῦν ἡμᾶς περὶ τοῦ χειρογράφου ἔχει ἐν αὐτῷ οὕτως: «*Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα. Ἰουνίου 17, 1844. Ὅμοιον τῷ πρωτοτύπῳ, τὸ δὲ πρωτότυπον ἐγράφθη κατὰ τὸ 1703, Σεπτεμβρίου 12. Τοῦ γράψαντος ἅγιοι μνείαν ποιῆτε, τῶν δὲ ψαλλόντων ἀεὶ συμβοηθῆτε. Ὁ ἐν ἱερεῦσιν ἐλάχιστος οἰκονόμος Συμεὼν Βασιλίδης ἁγιοτριαδίτης*». Ὁ γραφεὺς τοῦ κώδικος Συμεὼν Βασιλείδης ἔγραψε καὶ τὸν κώδικα 14. τῆς μονῆς ἁγίας Τριάδος τῶν Τζαγκαρόλων[21] καί, πιθανώτατα, τὸ ἐν αὐτῷ σπουδαιότατον χρονικόν[22]. Ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθίαν τὴν ἐν τῷ χειρογράφῳ, τὸν κανόνα τοῦ ἁγίου Κύρ Ἰωάννου συνέγραψεν, ὡς ἡ ἀκροστοιχὶς αὐτοῦ λέγει, ὁ «*Δημήτριος ἁμαρτωλὸς ἱερεὺς Σουρούμης*», τοῦ δὲ συνεορταζομένου Ἁγίου Εὐσταθίου «*ἁμαρτωλὸς ἱερομόναχος Βενέδικτος ὁ Τζαγκαρόλος*». Ὁ ἱερεὺς Δημήτριος Σουρούμης εἶναι ἤδη γνωστὸς ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 κώδικος τῆς μονῆς Γωνιᾶς Κισάμου «*Πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατράσι κυρίου Μαξίμου [τοῦ Καλλιπολίτου]*», ὃν περιέγραψεν ὁ ἀλησμόνητος φίλος Σόλων Π. Βογιατζάκης[23]. Ὁ κώδιξ ἐτελείωσε τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1691. Ὁ Σουρούμης κατήγετο ἐξ Ἁλυκιανοῦ Κυδωνίας καὶ ἔγραψε διαφόρους κώδικας[24]. Τώρα γίνεται γνωστὸς καὶ ὡς ἁσματογράφος[25].

Κατόπιν τῆς εὑρέσεως τῆς αὐθεντικῆς μορφῆς τοῦ δημώδους κειμένου, ἔκρινα σκόπιμον ἀφ' ἑνὸς νὰ ἐκδώσω τοῦτο, ὅπερ εἶναι καὶ πληρέστερον κατὰ τὰς ὑπογραφὰς τῆς διαθήκης, καὶ ἐξ ἄλλου νὰ προτάξω ἐπανέκδοσιν τοῦ ἀρχαίου κειμένου τοῦ γνωσθέντος διὰ τοῦ Delehaye, τὸ ὁποῖον πολλαχοῦ ἀποκατέστησα. Εἰς τὸ ἐπακολουθοῦν τὴν ἔκδοσιν σύντομον ὑπόμνημα, διαφωτίζω τὰ τοπωνύμια τ' ἀπαντῶντα εἰς τὰ κρητικὰ αὐτὰ κείμενα καὶ δὴ τὰ Μέλιξ καὶ Δόμβρικας. Ἐκ τῆς σχετικῆς ἐξετάσεως ἐνισχύεται ἡ ἄποψις, ὅτι ὁ ἅγ. Ἰωάννης ὁ Ἐρημίτης τοῦ Γουβερνέττου εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ Ξένος, ἀφοῦ ὁ Ξένος εἶ-

---

[21]) Περιεγράφη ὑπὸ τοῦ ἀειμν. Σ. Π. Βογιατζάκη: ΕΕΒΣ 9, 1932, σ. 347-8

[22]) Ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ ἐν ΕΕΒΣ 9,. 1932, σσ. 318-37.

[23]) Ν. Β. Τωμαδάκη - Σ. Π. Βογιατζάκη: Σημειώματα ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γωνιᾶς. Ἐν Χανίοις 1931, ἐν σ. 5.

[24]) Σημείωμα ἐκ τοῦ κώδ. τῆς Γωνιᾶς, δημοσιευθὲν ἔνθ' ἀνωτ. σ. 5, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Σουρούμη.

[25]) Καὶ καλὸς Ἕλλην. Πρβλ. ἐκ τῆς γ΄ ᾠδῆς:

«*Στερέωσον κλονουμένην τὴν ποίμνιν σου, ὅσιε, ὑπὸ τῶν πικρῶν ἐχθρῶν νῦν καὶ δεινῶς κινδυνεύουσαν, ἐκ χαλεπῶν κολάσεων παντοίων καὶ θλίψεων καὶ πικρᾶς τυραννίδος καὶ μάστιγος*»!

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

ναι ὁ εἰς Μέλικα (Μελέχαν δηλονότι) οἰκοδομήσας μονήν, τὸν Ἅγιον Γεώργιον Ντούμπρικαν ἢ Δόμβρικαν, τὸν σημερινὸν ἐν ἐρειπίοις Κουμπελῆν. Περαιτέρω θὰ ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ τις τὸ πρᾶγμα καὶ ἐκ τῶν κειμένων τῶν ἀκολουθιῶν τῶν δύο πιθανῶν ἁγίων, ἀλλὰ τοῦτο θὰ γίνῃ, ὅταν, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, δυνηθῶμεν νὰ ἐκδώσωμεν ὁλόκληρον τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ξένου [26].

Πλὴν τῆς διαθήκης, ὁ Ἰωάννης Ξένος ἀφῆκε καὶ τὰς συγγραφάς του, δεικνυούσας αὐτὸν ἄνδρα περὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Φιλολογίαν ἐντριβῆ. Ἤδη ὁ Χρύσανθος Νοταρᾶς, ἐν «Καταλόγῳ τῶν ἐν Ἄθωνι Βιβλιοθηκῶν» [27], εἶχε πληροφορήσει ὅτι ἐν τῇ Λαύρᾳ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου εὑρίσκονται «*Ὁμιλίαι εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἐκλεγεῖσαι παρὰ Ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ Ξένου*». Ὄντως ὁ μεμβράνινος κώδιξ εἶναι τοῦ 12.′ αἰ. καὶ φέρει ἔνδειξιν 160·Β40, ἀποτελεῖται δ' ἐκ φύλλων 146. Ἐν φ. 70α: «*Λόγοι ὡραῖοι ψυχωφελεῖς ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὸ πρῶτον ἐκλεχθέντες παρ' ἐμοῦ Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ ταπεινοῦ τοῦ λεγομένου Ξένου*» [28]. Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω μετὰ βεβαιότητος, ἂν ὁ Ξένος εἶναι ἢ ἄλλος τις ὁ Ἰωάννης μοναχὸς τοῦ ὁποίου Κανόνες καὶ στιχηράρια ἀπαντῶμεν εἰς κώδικας τῶν 12′. καὶ 13′. αἰ. καὶ μεταγενεστέρων [29]. Οὐδὲ γνωρίζω ποῦ ἐστηρίχθη ὁ ἀείμνηστος Κρὴς μελετητὴς ὁ γράψας ὅτι «*ὁ κατὰ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα ἐν Κρήτῃ* [Ἰωάννης] *ὁ ἐρημίτης, ὁ ἐπιλεγόμενος Ξένος, ἀριστοτελικὸς φιλόσοφος, μεταφράσας ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους (7 Ὀκτωβρ.)*» [30].

---

[26]) Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκ τῆς ἀνεκδότου ἀκολουθίας τῶν Τσουρουνιανῶν: «*Τῆς ἀσκήσεως πόνους δοκιμασθεὶς καὶ ναοὺς ἐν τῇ Κρήτῃ οἰκοδομῶν . . . . Ὅθεν συναθροίσας μοναζόντων ἀγέλας, ποιμὴν τούτων γέγονας . . .*». Τοῦτο ἀρμόζει καὶ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ Ἐρημίτου πρὸς τοὺς ἐν Ἀζωγυρὲ ἀσκητὰς Πατέρας.

Ὅτι δὲ ἡ ἀκολουθία αὕτη ἐγράφη οὐχὶ πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν Κισάμῳ, ἀλλὰ τῶν ἐν Κυδωνίᾳ τιμώντων τὸν ἅγιον καὶ ὅτι ἡ Μονὴ ἡ τιμῶσα τὴν μνήμην ἐκείνου ἐνδιεφέρθη πρὸς τοῦτο (ᾠδὴ ἑνάτη): «*Μονὴν τὴν ἁγίαν σου ταύτην, πάτερ πανόλβιε, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ ἐπιτελοῦντας τὴν θείαν μνήμην σου καὶ δοξολογοῦντας καὶ ψάλλοντας εὐλαβῶς καὶ ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς πανηγύρεως ἐκ παντοίας βλάβης λύτρωσον*». Καὶ ἐν τῇ ᾠδῇ ἕκτῃ: «*τὰ τέκνα σου σήμερον ἐν τῇ σῇ μονῇ συνηγμένα. . .*». ἀλλὰ μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου δὲν ὑπῆρχε βεβαίως (δὲν μαρτυρεῖται ἱστορικῶς) ἐν Κισάμῳ.

[27]) Κ. Σάθας: Μεσαιων. Βιβλιοθ. 1, 1872, σ. 272.

[28]) Σωφρ. Εὐστρατιάδου καὶ Σπυρ. Λαυριώτου: Κατάλογος τῶν Κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας, Paris 1925, σ. 17.

[29]) Π.χ. κώδ. 1157, 13, κώδ. 1491, τῆς μονῆς Βατοπεδίου. Ἴδε: Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων κωδίκων ὑπὸ Σωφρ. Εὐστρατιάδου καὶ Ἀρχαδίου Ἱεροδ. Βατοπεδινοῦ, Paris 1924. Ἐκ τῶν σημειουμένων κωδίκων ὁ δεύτερος περιέχει Στιχηράριον τῆς Ἰνδίκτου καὶ Στιχηρὰ ἀναστάσιμα, ὁ δὲ πρῶτος (τοῦ 12 αἰ.) Κανόνα εἰς τὴν Θεοτόκον ἐκ προσώπου ψυχορραγοῦντος καὶ μὴ δυναμένου λαλῆσαι.

[30]) Ε. Γ. Παντελάκης ἐν ΜΕΕ 13, 1930, σ. 350α.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

Ὅτι ὁ Ξένος, ὁ ὡς Κύρ Γιάννης ἢ Ἐρημίτης τιμώμενος σήμερον, ἦτο σοφὸς δῆλον γίνεται ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκολουθίας του. Εἰς τὸ Κ ά θ ι σ μ α τοῦ ὁσίου ἀναγινώσκομεν «*ἀρετῶν εἰς τὸ ὕψος ἀναδραμὼν καὶ τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων καταμαθὼν...*», εἰς δὲ τὰ μακαριστικὰ «*Μακαρίζομέν σε, Ἰωάννη σ ο φ έ,.... Κυδωνίας φ ω σ τ ή ρ...*». Καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἀνεκδότου ταύτης ἀκολουθίας προσφωνεῖται «*τῆς Κυδωνίας τὸ καύχημα*», «*τῆς Κρήτης τὸ καύχημα, Κυδώνων ἀγλάϊσμα καὶ προστάτα*», «*Ἰωάννην τὸν μέγαν καὶ σ ο φ ὸ ν ἀσκητήν*».

Β΄.

Ὁ ἀνερχόμενος τὴν βατὴν ὁδὸν ἐκ Φακωθιανῶν Χαλέπας πρὸς Προφήτ᾽ Ἠλίαν, ἐάν, ὅταν ὑπερβῇ τὰ τελευταῖα κτήματα εἰς τὰ ὁποῖα ἔχουν φυτευθῇ δένδρα (ἐλαῖαι) καὶ φθάσῃ τ ὶ ς χ α λ έ π ε ς, ἀντὶ ν᾽ ἀνηφορίσῃ στραφῇ πρὸς τὰ ἀριστερά, διὰ στενῆς ἀτραποῦ δὲ προχωρήσῃ πλαγίως, καὶ παρακάμψῃ τὰ Φ ρ ο ύ δ ι α, τὰς προσβάσεις δηλονότι τοῦ ὑψώματος τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἀφίνων πρὸς τὰ ἀριστερά του τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐνετικὰ λατομεῖα ἐκ τῶν ὁποίων ἐκτίσθησαν τὰ τείχη τῶν Χανίων, θὰ εὑρεθῇ μετὰ 20′ εἰς τοποθεσίαν ἀρκούντως γοητευτικήν. Εἰς μικρὸν λιμενίσκον ἐκβάλλει μικρὰ χαράδρα καὶ αὐλάκι, ὅπου φύονται σ φ ά κ ε ς (ροδοδάφναι) καὶ μ υ ρ τ ι ὲ ς (μυρσῖναι) ἐξαιρετικῶς χαμηλοῦ ἀναστήματος, λόγῳ τοῦ πετρώδους τοῦ ἐδάφους, ὅπου οὐδὲν δένδρον ἢ θάμνος εἶναι δυνατὸν ν᾽ ἀναπτυχθῇ καὶ αὐτὰ τὰ συνήθη φυτὰ εἶναι πάντα νανώδη. Δεξιὰ τῆς αὐλακος καὶ εἰς μικρὸν ὕψωμα ὑπάρχει συγκρότημα ἐρειπίων ἀποτελούμενον ἀπὸ ἡμιερειπωμένον ναὸν (εἰκ. 1 καὶ 2) καὶ καταπεσόντα τινὰ οἰκοδομήματα. Ὀλίγα μέτρα πρὸ τῶν ἐρειπίων καὶ πρὸς τὴν αὔλακα ὑπάρχει ἀφ᾽ ἑνὸς δεξαμενὴ σ τ έ ρ ν α, ἡ ὁποία, παρὰ τὴν πάροδον μακροτάτου χρόνου, δύναται ἀκόμη καθαριζομένη νὰ χρησιμοποιηθῇ, καθ᾽ ὃ συγκεντρώνουσα καὶ τώρα τὰ ὄμβρια ὕδατα τῆς περιοχῆς, πρὸ αὐτῆς δὲ π ο τ ι σ τ ή ρ ι α, σκάφαι δη-

Εἰκὼν 1.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

λονότι πελεκηθεῖσαι ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ διαδοχικαὶ διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἐν τῇ μονῇ ἀσκητῶν καὶ πότισμα τῶν ζώων αὐτῶν. Ὄπισθεν δὲ τῶν ἐρειπίων σῴζεται σειρὰ πελεκητῶν κατὰ τὰς πλευρὰς κελλίων, τῶν ὁποίων τὸ πρόσθιον καὶ πλάγιον μέρος θὰ ἦτο διὰ τοίχου κτιστοῦ καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον. Πρόκειται περὶ κελλίων μοναχικῶν.

Ὡς πρὸς τὸ συγκρότημα τῶν οἰκοδομημάτων, τοῦτο, ὡς δεικνύει ἡ δημοσιευομένη Κάτοψις (εἰκ. 3), ἀποτελεῖται ἐκ δύο κυκλικῶν ναῶν (rotonda), ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρὸς Β., ὁ καὶ μεγαλύτερος, σῴζεται μόνον ὡς πρὸς τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ Βήματος, ὁ δὲ μικρότερος διατηρεῖται ἱκανῶς καὶ εἶναι ἐπισκευάσιμος: Ἐκ τῆς δίκην προνάου εἰσόδου, εἰσέρχεταί τις εἰς τὴν rotonda, εἰς τὸ ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου τῆς ὁποίας ἀνοίγεται τὸ Ἱερὸν Βῆμα καὶ ἀριστερὰ τούτου ἡ Πρόθεσις. Ἁγία Τράπεζα δὲν ὑπάρχει, διότι καὶ σήμερον εἰς παρεκκλήσια τοιούτων ἀναλογιῶν, αὕτη συνέχεται πρὸς τὸ παράθυρον τῆς κόγχης καὶ εἶναι κτιστή. Ὁ ὅλος ναὸς καλύπτεται ὑπὸ τρούλλου (εἰκόνες 1 καὶ 2), κοινῶς ἐπὶ τουρκοκρατίας καλουμένου κουμπὲς (ὅ), ἐξ οὗ καὶ τὸ συγκρότημα καλεῖται ὁ Κουμπελῆς. Τιμᾶται δ' ὁ ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπως ἔμαθον πρὸ δεκαπενταετίας ἀπὸ γέροντα ποιμένα, γνωρίζοντα τοῦτο ἐκ παραδόσεως, καὶ ἡ καταστροφή του ἀποδίδεται εἰς ἐπιδρομὰς πειρατῶν, οἱ ὁποῖοι ἦτο εὔκολον

Εἰκὼν 2.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

νὰ καταστρέψουν τὴν παραθαλασσίαν σχεδὸν ταύτην μονήν[31].

Δεξιὰ τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἐν ἐρειπίοις νεώτερον οἰκοδόμημα, ἡγουμενεῖον πιθανώτατα καὶ ξενών, προστεθὲν εἰς μεταγενεστέρους τῆς ἄλλης οἰκοδομῆς χρόνους, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς δομῆς.

Τὸ ὅλον μνημεῖον δὲν περιεγράφη οὔτε ἐδημοσιεύθη ἄλλως ὑπὸ τοῦ ἀειμν. Giuseppe Gerola εἰς τὰ Monumenti Veneti, ὅπου, ὡς γνωστόν, ὁ ἰταλὸς οὗτος μελετητὴς περιέλαβε καὶ ἱκανὰ προενετικὰ μνημεῖα[32]. Νομίζω ὅτι κάθε λόγος συντρέχει ταυτισμοῦ τοῦ μνημείου τούτου πρὸς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸν Δούβρικαν ἐπὶ τοῦ Χαμοβου-

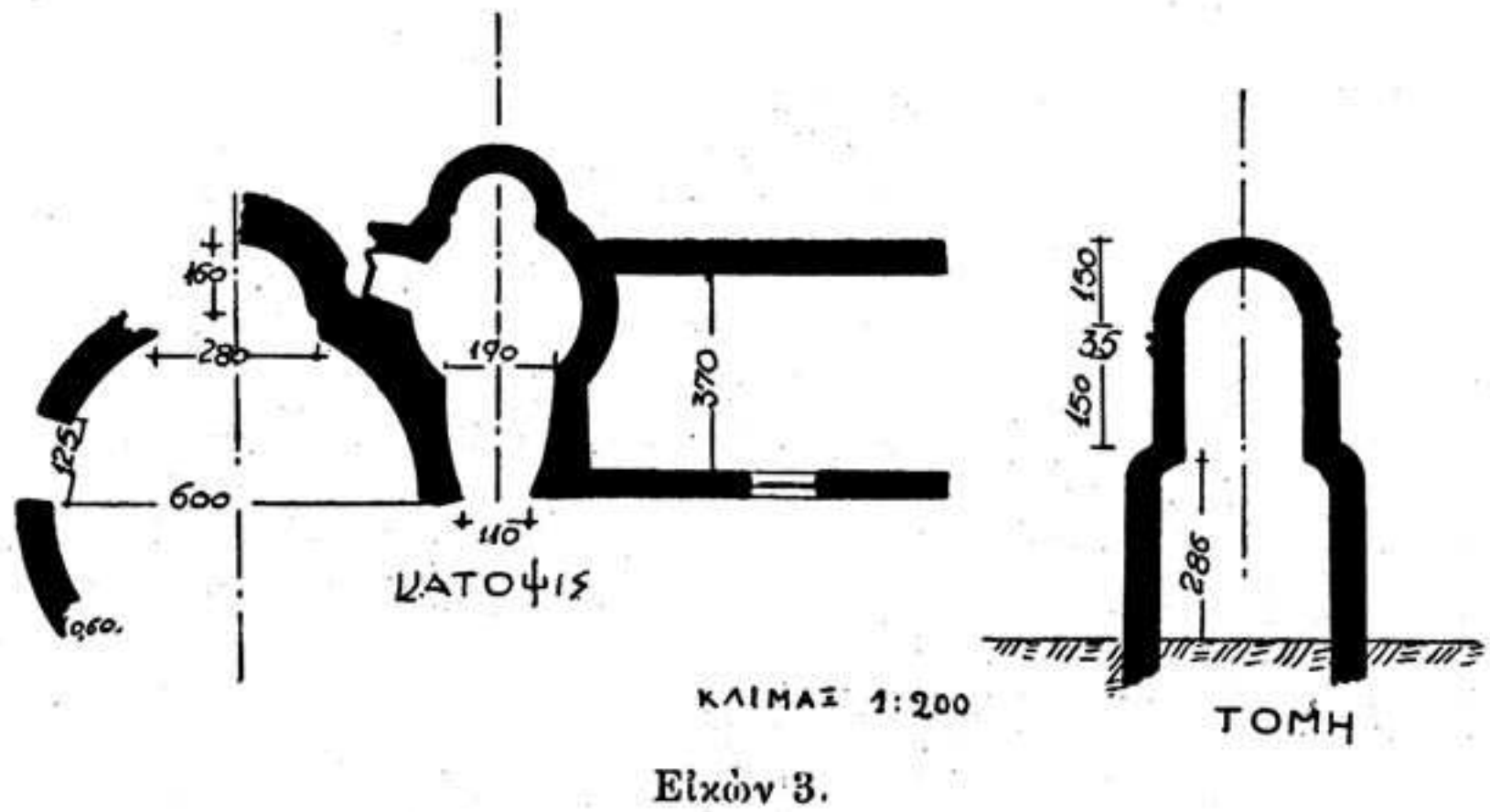

Εἰκὼν 3.

νίου τοῦ Μέλικος. Ἂν Μέλιξ εἶναι ὁ Μελέχας, ὡς πιστεύω, χαμοβούνι ἄγονον θὰ εἶναι ἡ τοποθεσία ὅπου ὁ Κουμπελῆς. Τὸ ἐπώνυμον βέβαια Δούμπρικας δὲν ἐσώθη οὔτε ἐκεῖ οὔτε ἀλλοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐρήμωσις τῆς μονῆς πρέπει νὰ ἐπῆλθε πολὺ πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων (1645 προκειμένου περὶ τῆς περιοχῆς τῆς Κυδωνίας) καὶ τὸ ἐπώμυμον ἐλησμονήθη. Οὐδεὶς μὴ λόγιος γνωρίζει σήμερον ὅτι ἡ Ἁγία Τριὰς τοῦ Ἀκρωτηρίου ἐλέγετο τῶν Τζαγκαρόλων καὶ τῶν Μορτάρων κατὰ τὸν 17′. αἰ. Ὁμοίως ἡ λαϊκὴ παράδοσις δὲν διέσωσε τὸν τύπον Γδερνέττο περὶ τῆς ἑτέρας τῶν μονῶν τοῦ Ἀκρωτηρίου, τύπον γνωστὸν ἐκ τῆς χειρογράφου παραδόσεως. Καὶ ὅμως αἱ δύο αὗται μοναὶ οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ κατοικῶνται, ν' ἀκμάζουν μάλιστα, καὶ ἔχουν ἐνεργὰ τὰ θυσιαστήριά των[33].

---

[31]) Ὡς ἐγένετο καὶ μὲ τὸ Καθολικὸ καὶ μὲ τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Κυριακης εἰς αὐτὸ τὸ Ἀκρωτήρι καὶ ἄλλας ἀλλοῦ. Δι' αὐτὸ αἱ μεγάλαι μοναὶ εἴτε ἐκτίσθησαν μακρὰν τῆς θαλάσσης εἴτε ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τείχη, ἰσχυρὰ διὰ τὴν ἐποχήν.

[32]) Μέγα μέρος τῶν τῆς Ἐνετοκρατίας εἶναι καὶ αὐτὰ βυζαντινά.

[33]) Εἰμὴ προσκαίρως κατὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

Γ΄.

Codex Bodleianus Oxonii, Canonici 19, 278v - 283v (XV s.)

278v

Βίος καὶ πολιτεία
τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ ἐρημίτου
τοῦ τῇ ἐπωνυμίᾳ Ξένου.

Ἰωάννης μοναχὸς ὁ τῇ ἐπωνυμίᾳ Ξένος
καὶ ἐρημίτης προσέταξα.

1. Πηγὴ ἀφθαρσίας ὑπάρχων ὁ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἀφθαρσίᾳ δὲ τὸ πρῶτον ἐδημιούργησεν ἄνθρωπον ὁρῶν αὐτὸν γ΄ δοὺς ἐπὶ τοῦ ζωηροῦ χωρίου κατέστησαν. γ΄ Ἀπάτῃ οὖν καὶ συμβουλίᾳ τοῦ κακογνώμου ὄφεως τὴν ἐντολὴν ὁ προπάτωρ μὴ φυλάξας, θανάτῳ κατεδικάσθη· καὶ λοιπόν, ὦ ἀδελφοί, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον. Ὅθεν κἀγὼ ὁ εὐτελὴς μοναχὸς καὶ Ξένος τῇ ἐπωνυμίᾳ, ἀρρωστίᾳ κατακλιθεὶς καὶ τὸ τέλος τοῦ θανάτου προσδοκῶν, ἰδοὺ τὸ κατ᾽ ἐμὲ πάντα φανερῶς γέγονα καὶ διατίθημι καὶ τί ἐπ᾽ ἐμὲ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος δι᾽ οἰκονομίας αὐτοῦ ἀνεδείξατο· ἔχων δὲ τὸ κατ᾽ ἐμὲ οὕτως. Γονέων γὰρ γέγονα πλουσίων ἀπὸ χωρίου τοῦ λεγομένου Σίβα, καὶ
279 *γεννηθεὶς ἐξ αὐτῶν, ἐξῆλθον ἐκ τῶν σπλάγ | χνων τῶν μητρικῶν, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ποθοῦντός μου τὸν μονήρη βίον. Καὶ λοιπὸν ἀπὸ ὄρος εἰς ὄρος καὶ ἐρημίαις πλανώμενος, κακουχούμενος καὶ κρύει πιεζόμενος, ἐποίησα χρόνους ἱκανοὺς ἐντελευόμενος καὶ συγκαιόμενος τῷ καύσωνι τοῦ ἡλίου καὶ τῷ παγετῷ τοῦ χειμῶνος· καὶ μετὰ τῶν ἀγρίων θηρίων καὶ ζώων συνοικῶν καὶ συνδιάγων, ἦλθον ἄχρι τοῦ ὄρους τῶν Λιθίνων τοῦ λεγομένου τοῦ Ῥάξου· κἀκεῖσε προσμείνας ἡμέρας ἱκανὰς καὶ τὸ ὄρος ὅλον διαδραμὼν καὶ εὑρὼν πολὺν δάσος καὶ ἀδιάβατον, εὑρὼν δὲ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ σπήλαιον, ὃ καὶ ἔνδοθεν ὑπεισελθὼν εὗρον δύο μνημεῖα, ἓν μὲν κατ᾽ ἄρκτον, ἕτερον δὲ κατὰ μεσημβρίαν· ἃ καὶ θεασάμενος καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν λογισάμενος, τί ἄρα ταῦτα εἰσίν, ἐξῆλθον τοῦ σπηλαίου· καὶ ἐν τῷ διαπορεύεσθαί με μικρόν τι κατ-*
ἦλθέν μοι ἐκ τρίτου φωνὴ καλοῦσά με ἐξ ὀνόματος καὶ διακελευομένη μοι τοιαῦτα «Ἰωάννη, Ἰωάννη, Ἰωάννη, ἃ εἶδας ἐν-

---

Primus Hip. Delehaye edidit.

3 *ἐπονομίᾳ Ξέννου* cod. 4. *ἐπονομίᾳ Ξέννος* cod. 21. *τὸν παγετὸν* cod. 23 *Λοιθίνων* cod. 24 *Ῥαξοῦ* cod. 25 *διάβατος* cod. 26 *δν καὶ* cod.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

ναῦθα δύο μνημεῖα εἰσὶν Εὐτυχίου καὶ Εὐτυχιανοῦ, καὶ μέλλεις
279v ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἀνεγεῖραι θεῖον καὶ ἅγιον ναὸν εἰς ὄνο | μα τούτων». Κἀγὼ δὲ ταῦτα ἀκούσας, ἔμεινα τῷ τόπῳ· καὶ ἀγῶνα ἀναδυσάμενος, καὶ θέμενος ὁλοψύχως τὸν ἐμαυτόν μου, ἀπηρξάμην ἐξεδαφίζειν τά τε ξύλα καὶ τὰ φρύγανα καὶ καθαρίζειν τὰ ῥηθέντα μνημεῖα καὶ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ταῦτα ποιήσας ἀνήγειρα θεῖον καὶ ἅγιον ναόν, τῶν ἁγίων Εὐτυχίου καὶ Εὐτυχιανοῦ.

2. Καὶ τοῦτο ποιήσας καὶ καταλείψας ἐκεῖσε ἕνα ἀδελφὸν ἀνεχώρησα καὶ πάλιν τὸ ὄρος εἰς ὄρος ἀναδραμὼν ἀπῆλθον ἄχρι τῆς κεφαλῆς τοῦ ὄρους Μυριοκεφάλου ἐπάνω τοῦ χωρίου τοῦ λεγομένου Τούρμα τοῦ Καλαμῶνος καὶ εὗρον <ὃ> ἦν ἄνω τοῦ ὄρους κτίσμα ἑλληνικὸν παμμέγεθες τοῦ λεγομένου Μυριοκεφάλου· καὶ διὰ τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος εἰσῆλθον ὧδε καὶ ἅμα τοῦ εἰσελθεῖν· με ἐποίησα ἡμέρας ἑπτὰ τυφλός· καὶ εὐχομένου μου πρὸς Κύριον, κατὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἦλθέ μοι φωνὴ τοιαύτη «ὦ Ἰωάννη, ἔξελθε τῶν ἐνταῦθα καὶ ἴδε κατὰ ἀνατολάς». Ἐγὼ δὲ ὡς ὑπό τινος χειραγωγούμενος, ἐξῆλθον τοῦ κτίσματος καὶ κατὰ ἀνατο-
280 λὰς στὰς | εἶδον φῶς μέγα καὶ διακελευούσης φωνῆς τοιαύτης ὅτι «ἐνταῦθα ἀνεγεῖραι μέλλεις οἶκον τῆς πανυμνήτου Θεοτόκου τῆς Ἀντιφωνητρίας»· καὶ ἅμα τοῦτο γεγονὸς διῆλθον τοὺς φιλοχρίστους καὶ ἐνδεὴς τούτων γεγονὼς τὸν μὲν τόπον ἐξωνησάμην ἀπὸ τοὺς ἰδίους κληρονόμους· καὶ ἀγῶνας ἑαυτῷ θέμενος, πρῶτον ἔγγραφον πρός με ἐξέθεντο οἱ δηλωθέντες κληρονόμοι, τοῦ δηλωθέντος τόπου τοῦ λεγομένου Μυριοκεφάλου, διαιρῶν τὸν τόπον ῥητῶς καὶ περικλείων· εἶτα ἐντελευόμενος ἐν τοῖς φιλοχρίστοις ἐδομησάμην τὴν τοιαύτην μονὴν τῆς θεομήτορος καὶ πανάγνου Θεοτόκου τῆς Ἀντιφωνητρίας, καὶ προσεκτησάμην ἃ αὐτὴ ηὐδόκησεν καὶ οἰκονόμησεν καὶ οὕτως ἐκούρευσα ἕνα, τὸν μοναχὸν Λουκᾶν. Καὶ ἐξελθόντος μου τῆς τοιαύτης μονῆς, εὗρον τόπον ἕτερον τοῦ λεγομένου τοῦ Μέλικος· καὶ ἐπάνω τοῦ χαμοβουνίου ἀνελθὼν ἀνοικοδόμησα τὸν ἅγιον Γεώργιον τὸν Λούβρικαν, ἔνθα οὔτε ξύλον εὑρίσκεται οὔτε χόρτον χλωρόν, ἀλλὰ πάντοτε ξηρὸς
280v ἦν ὁ τόπος καὶ τρόπον τινὰ ἐπεννοηθεὶς ἐποίησα δεξαμενὴν εἰς | τὸ ὑποδέχεσθαι τὸ ὕδωρ· ἐκ Θεοῦ δὲ ὁδηγηθέντες οἱ κληρονόμοι τοῦ αὐτοῦ τόπου ἐδωρήσαντό μοι καὶ ἕτερον τόπον· καὶ ἐποίησα

---

35 καθέμενος cod. 36 ἐκδαφίζειν cod. 37 ἀνέγειρα cod. 38 τὸν ἅγιον Εὐτύχιον καὶ Εὐτυχιανὸν cod. 39-40 ἀναχώρησα cod. 42 <ὃ> supplevit Delehaye 43 παμμεγέθη cod. 44 δρυμήταταν cod. 48 χειραγούμενος cod. 53 ἑαυτὸν cod. || ἔγραφον cod. 54 κληρονόμους cod. 59 ἓν cod. 60 Λουκᾶ cod. 62 ἀνοικοδόμησαν cod. 64 δεξαμένην cod.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

ἀμπέλιν καὶ περιβόλιν· δέδωκάν μοι δὲ καὶ γῆν ὕπαργον ζευγαρίων τεσσάρων καὶ οὕτως προσελθὼν ἀνὴρ εὔχρηστος, ἐκούρεισα αὐτόν· ὅστις καὶ ὀνομασθεὶς παρ' ἐμοῦ καὶ τῆς συνεργίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ μοναχὸς Νικόδημος· καὶ τοῦτον ἱερέα ἀπεκατέστησα καὶ καταλείψας αὐτὸν εἰς τὸ ῥηθὲν εὐκτήριον εὐθὺς ἀνεχώρησα καὶ κατέλαβα ἕτερον τόπον τὸν λεγόμενον Ἄριον· ὅστις ἦν τόπος καλὸς καὶ εὔχρηστος καὶ πλησίον τοῦ χωρίου τῆς Πηγῆς· αἰτήσας τοὺς οἰκήτορας τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἀνήγειρα ναὸν τὸν λεγόμενον ἅγιον Γεώργιον τὸν Ὀψαροπιάστην καὶ ἰδόντες τὴν ταπείνωσίν μου, ᾧ οὐκ ἔξεστιν καυχᾶσθαί μοι, οἱ δηλωθέντες χωρῖται δέδωκάν μοι χωραφίτζιν ζευγαρίων δύο καὶ δενδρούτζικα ὀλιγοστά, ἅτινα καὶ ἀφιέρωσα εἰς τὸ ῥηθὲν κελλίον καὶ ἀποκείρας τὸν μοναχὸν Εὐτύχιον ἱερέα εὐθὺς ἀνεχώρησα.

281 3. Κἀκεῖσε δὲ πάλιν ἀνυπέστρεψα εἰς τὴν | μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Μυριοκεφάλου, καὶ εὑρὼν τοὺς μοναχοὺς οὓς κατέλιπον καὶ μὴ ἔχοντας πόθεν διοικεῖσθαι, ἐξῆλθον πρὸς τοὺς φιλοχρίστους καὶ ἐνδεὴς γεγονὼς κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐντολήν, συνεστησάμην ζευγάρια ἓξ καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ χωρίον τὴν Μουσέλαν· εὑρὼν τόπον καλόν· καὶ ἐξωνησάμην ἀπὸ τοὺς ἰδίους κληρονόμους τοὺς Μεσοσταβλίτας μερίδας δύο, ἃς εἶχον εἰς τὴν τοιαύτην περιοχήν· καὶ ἰδόντες οἱ ἐκεῖ προσμένοντες ἐδωρήσαντό μοι ἑτέρας μερίδας δύο· καὶ ἀνήγειρα ἐκεῖσε εἰς μετόχιον τὸν ἅγιον Πατάπιον καὶ οὕτως ἐποίησα περιβόλιν <καὶ> πολυειδῆ δένδρα ἐν αὐτῷ κατεφύτευσα· εἶτα κατεφύτευσα καὶ ἀμπέλιν μοδίων δώδεκα· ἔκτισα καὶ οἰκήματα κεραμόστεγα εἰς τὸ ἔχειν τὴν ἀνάπαυσιν οἱ μοναχοὶ καὶ ἐξ αὐτῶν πορίζεσθαι τὴν ἐφήμερον τροφὴν αὐτῶν· ἀπὸ δὲ τὸ φιλόχριστον <πλῆθος> ἐσώρευσα καὶ μελίσσια ἑκατὸν πεντήκοντα, ἅτινα καὶ ἀπέθεντο εἰς τὸ κηριανόν,

281v ἔνθα καὶ [ἂν] εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μονῆς κα | τεφύτευσα καὶ ἐν αὐτῇ παντοῖα δένδρα· καὶ ἐφύτευσα καὶ κλήματα χειμέρια καὶ οὕτως ἐκατεφύτευσα ἐπάνω εἰς τὴν μονὴν ἀμπέλιν καὶ δένδρα παντοῖα καὶ εἰς παράδεισον ἀπεκατέστησα· κατέλιπα μοναχοὺς δώδεκα, καὶ ἀπελθὼν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ἡμῶν βασιλεῖς καὶ δεηθεὶς αὐτοῖς χρυσοβούλλου ἐπορισάμην τοῦ λαμβάνειν ἐτησίως ἡ μονὴ λόγου ψυχικῆς αὐτοῖς σωτηρίας ἀπὸ τοῦ δημοσίου νομίσματα λίτραν μίαν, ῥάσα δώδεκα, μανδία δώδεκα, καὶ βλατὴν ἐνδυ-

---

67 *ὕπεργος* Delehaye 70 *ἱερέαν* cod. 71-72 *ἀνηχώρησα* cod. 74 *ἀνήγειραν* cod. 79 *ἱερέαν.... ἀνηχώρησα* cod. 89 *πολυτελῆ* cod || <*καὶ*> addidi 92 *ἀφῆμερον* cod. 94 *κηριανῶ* cod. *Ἀσκυργιανὸν* Leledakis; forsitan *Κυριάννα* 100 *χρυσοβόλλου* cod. 102 *βλαττὶν* Delehaye

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

τήν, καὶ τοῦ εἶναι ταύτην ἀνέπαφον ἀπὸ παντὸς καὶ παντοίου ἀρχοντικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ προσώπου, καὶ μηδ' ὅλως ἔχειν τὸν κατὰ χώραν μητροπολίτην ἢ τινα τῶν ἐπισκόπων ἐπίσχεσθαι εἰς τὰ δίκαια τῆς μονῆς ἢ εἰς ἃ προσεκτησάμην βιβλία, ἁγίας εἰκόνας <αἷς> κατεκόσμησα κελλία ὡς εἴρηται· καὶ ἐπιζητεῖν ἐπ' αὐτῶν ἢ σύνηθές τινα ἢ κανίσχιον ἢ τὸ καθόλου τι, ἀρχήν τινα ἢ ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὸ καθόλου εἶναι πάντα αὐτοδέσποτα καὶ κύρια ἀπὸ χεῖρας εἶναι
282 τῆς δηλω | θείσης μονῆς, μόνην τὴν ἀναφορὰν ποιήσασθαι τοῦ ἁγι-
111 ωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Ἀλεξίου καὶ οὕτως τοὺς καθεξῆς. Καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς Πόλεως μεθ' ὧν προσεκτησάμην ὑπὸ τῶν φιλοχρίστων ἐκεῖσε ἱερὰ σκεύη, βιβλία, ἁγίας εἰκόνας, κατεκόσμησα τὴν μονὴν ἣν ὁρᾶτε καὶ οὕτως τὰ πάντα οἱ φιλόχριστοι οἵ τε ἄρχοντες, ἐπίσκοποι καὶ οἱ λοιποὶ ἀφιέρωσαν εἰς τὴν μονήν, πρόβατα χίλια τριακόσια, αἰγίδια τριακόσια, φορβάδια δέκα ἕξ, ὀνοθήλειαι πέντε καὶ βορδόνια σαμαρικὰ τέσσαρα εἰς τὸ ἀποκομίζειν τὴν τροφὴν τῶν γερόντων ἀπὸ τῆς Μουσέλας, τοῦ ἑτέρου μετοχίου τοῦ Μέλικος, καὶ τοῦ Ἀρίου, τὰ δισκία τὰ πάντα, τά τε σίδηρα καὶ τὰ χαλκώματα, τὰ μυλάρια, τὰ κουκουμίκια, τὰς ἁπαλαρέας καὶ τὰ λοιπὰ ἃ καὶ ἐγράφησαν ἐπεβράβευσαν· ταῦτα πάντα ἀπὸ τῶν φιλοχρίστων μοι περιῆλθον, γ' ὥστε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστὸν γ' καὶ ἡ βοήθεια τῆς παναχράντου μητρός· ἃ οὐκ ἔχρηζον οἱ φιλόχριστοι ἐπρο
282v | σήφερον
125 ταῦτα καὶ ἀπέθεντο, καὶ εἰς ἔτη θέοντες πάντες ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐμὲ τὸν δύστηνον καὶ ὀλέθριον κατεκενοῦντο πάντες.

4. Τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐντολὴν καὶ ἐμαυτὸν εἰδήσας καὶ καταβλεψάμενος διὰ τὸ μηδ' ὅλως ἔχειν με ἀνάπαυσιν μίαν ὥραν ἄνεσιν, ἐξῆλθον τῆς μονῆς καὶ οὕτως κατέλαβον τὸν τόπον τοῦ
130 λεγομένου Κουφοῦ καὶ μέσον τοῦ χωρίου ἀνέγειρα ναὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, κατεφύτευσα ἀμπέλιν καὶ προσεκτησάμην καὶ χωραφίτζια μοδίων τεσσαράκοντα καὶ ἀποκείρας τὸν μοναχὸν Κύριλλον καὶ ἀποκαταστήσας τὸ κελλίον ἀνεχώρησα· καὶ ἀπελθόντος μου εἰς ἔρημον τόπον Ὀπίσω Αἰγιαλόν, καὶ προσέμεινα
135 ἡμέρας ἱκανὰς καὶ οἴκησα εὐκτήριον τὸν ἅγιον Παῦλον καὶ ἐπάνω εἰς τὸν Ἀζωγυρέαν τὸν ἅγιον Γεώργιον καὶ ἐποίησα ἐκεῖ μελισσουργεῖον εἰς τὸ εἶναι εἰς τὴν εἰρημένην μονήν· καὶ πάλιν διὰ

---

104 ἔχων cod.; correxi 106 βιβλία cod. || <αἷς> addidi 110 μονῆς cod. 114 εἰκόνας cod. 117 ὀνοθήλειες cod. 119 δέσκια cod. 125 εἰσέτι correxit Delehaye || ζέοντες cod. 128 ἔχει cod. 130 ἀνέγειραν cod. 131 κατεφύτευσας cod. 133 ἀνηχώρησα cod. || ἀπελτος cod. 134 ὀπίσω ἐν γιαλῷ cod. 136 Ναζωγυραίαν cod.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

τὸ πλῆθος τῶν πολλῶν μου ἁμαρτιῶν οὐκ ἔασάν με ἀναπαυθῆ-
233 *ναι οἱ φιλόχριστοι καὶ λοιπὸν εἰς ἕτερον τόπον ἔρημον | κατῴκησα*
140 *εἰς τὰ μέρη τῆς Κισάμου ἔξω εἰς τὴν Ἀκτὴν ἐν οἷς καὶ προσμέ-*
νειν ἠρετισάμην διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων σύγχυσιν· καὶ οὕτως πάν-
τα τὰ κατ' ἐμὲ ἐπισυνάψας καὶ ἐγγράφως ποιήσας ἐν τῷ ὀνόματι
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦτο διορίζομαι καὶ ἐντέλ-
λομαι πᾶσι, ὡς ἂν πάσας ἐκκλησίας ἤγειρα ὡς εἴρηται καὶ ἃ
145 *προσεκτησάμην κινητά, ἀκίνητα, καὶ αὐτοκίνητα, ἵνα εἰσὶν πάντα*
εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μυριοκεφάλου ἕως συστολῆς τοῦ παρόντος κό-
σμου· εἰ δέ τις τῶν ἐπιγείων ἀνθρώπων, εἴτε βασιλεῖς ἢ πατρι-
άρχης ἢ μητροπολίτης ἢ ἐπίσκοπος ἢ ἄρχων ἢ ἄλλος τις τῶν
ἁπάντων, κατατολμήσει ἀποσπάσαι τῶν εὐκτηρίων ὧν ἔκτισα ἢ
150 *ἀπό τινος τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀκινήτων, ἃ καὶ ἀφιέρωσα εἰς τὴν δη-*
λωθεῖσαν μονήν, ὁ πρὸς ταύτην κατατολμῶν πρῶτον μὲν τῶν
τῆς ἀκινησίας δεσμῶν ἄλυτος ἔστω καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ καὶ ὁ κλῆ-
ρος αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα, ἀγχόνῃ καθυποβαλλόμενος, καὶ ἀνα-
θέματι [καὶ] τῶν τετρακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων |
283v *καὶ τῷ αἰωνίῳ πυρὶ ἀποκεκλήρωται· ἀεὶ δὲ ταῦτα πάντα φυλάτ-*
156 *των, ἃ ἐποίησα καὶ προσεκτησάμην, ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος ὁ ἐπουρά-*
νιος καὶ ἡ μεσίτρια τοῦ κόσμου συγχωρήσει αὐτοῖς πάντα τὰ
ὀφλήματα αὐτῶν ἐν τῷ μένοντι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Codex Cisamensis (XIX s.)

Βίος καὶ πολιτεία τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Κύρ
Ἰωάννου τοῦ ἐν τῇ Κρήτῃ.

Εὐλόγησον Πάτερ.

—Οὗτος ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Ἰωάννης ἐγεννήθη εἰς ἕνα χω-
5 *ρίον τῆς περιφήμου Κρήτης, λεγόμενον Σίβα ἀπὸ γονεῖς εὐσεβεῖς*
καὶ πλουσίους, εἰς τὸν καιρὸν τῶν εὐσεβεστάτων καὶ ὀρθοδόξων βα-
σιλέων ἡμῶν Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου τῶν πορφυρογεννήτων,
ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ϡΟ' (970), ἀφ' οὗ ἐξωλόθρευσεν ὁ ἐν-
δοξότατος Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς τοὺς Σαρακηνοὺς ἀπ' αὐτὸ τὸ νη-
10 *σίον. Ὁ ὁποῖος ἀπὸ μικρὸς ἠγάπησε τὴν μοναχικὴν ζωήν, καὶ*
ἀπαρνᾶται τοὺς γονεῖς καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ ἀδελφοὺς καὶ φίλους

---

141 *αὔτιος* cod. 142 *ἐγράφως* cod. 149 *κατατολμῆσαι ἀπὸ πᾶσαι* cod. || *οἰκτη-*
ρίων cod. 152 *ἅλῃται* cod.; correxi 153-154 *ἀναθέματα* cod.; correxi.
8 *ἔτη* cod.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν πρόσκαιρον, καὶ πᾶσαν καλοπάθειαν τοῦ κόσμου καὶ ὑπῆγεν εἰς τὰ ὄρη καὶ ἔρημον τῆς αὐτῆς νήσου· καὶ ἐκατοίκησεν ἐκεῖ χρόνους πολλοὺς συντρεφόμενος μὲ τὰ ἄγρια θηρία, ὑποφένοντας τὸν καύσονα τοῦ ἡλίου καὶ τὴν κρυάδα τῆς νυκτός, ὡσὰν νὰ ἦτο πέτρινος, καὶ περιπατῶντας ἀπὸ βουνὸν ἕως βουνὸν ἦλθεν εἰς ἕνα ὄρος λεγόμενον Ῥάξου, καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν ἡμέρας πολλάς. εἶτα ἐπῆγε πλέον ἔσωθεν εἰς ἄλλο ὄρος ὅπου ἦτο δάσος καὶ ἀγριάδα πολλὴ καὶ ἐκεῖ εὑρίσκοντας ἕνα σπήλαιον εἰσῆλθεν ἔσωθεν καὶ καθὼς εἰσέβη θεωρεῖ μέσα εἰς τὸ σπήλαιον δύο μνήματα ἕνα πρὸς τὸν Βορέα καὶ ἄλλο πρὸς τὸν Νότον, καὶ διαλογιζόμενος τί νὰ εἶναι ταῦτα, ἀκούει μίαν φωνὴν ἀνθρώπου ἡ ὁποία τὸν ἐκάλεσε τρεῖς φορὰς καὶ λέγει του ἔτζι, Ἰωάννη, Ἰωάννη, Ἰωάννη, αὐτὰ τὰ δύο μνήματα τὰ ὁποῖα εἶδες εἶναι Εὐτυχίου καὶ Εὐτυχιανοῦ καὶ θέλεις κτίσει αὐτοῦ Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτῶν. Ἀκούσας δὲ ὁ Ἅγιος ὅτι ἡ φωνὴ τὸν προστάζει νὰ κτίσῃ Ἐκκλησίαν, ἔμεινεν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον καὶ μὲ πολὺν πόθον ἄρχισε νὰ παστρεύῃ τὸ σπήλαιον καὶ εἰς ὀλίγον καιρόν, ἔκτισεν Ἐκκλησίαν εἰς αὐτό, καὶ ἀφίνοντας ἐκεῖ ἕνα καλόγηρον ἀνεχώρησε. Καὶ πάλιν περιπατῶντας ὁ Ἅγιος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀπὸ ὄρους εἰς ὄρος, ὑπῆγεν ἐπάνω εἰς μίαν κορυφὴν ἑνὸς ὄρους ὀνομαζομένου Μυριοκεφάλου καὶ ἐκεῖ εὗρεν ἕνα κτίσμα ἑλληνικὸν ἄνωθεν τῆς χώρας τῆς λεγομένης Τούρμας τοῦ Καλαμῶνος, τὸ ὁποῖον ἦτο πολὰ μεγάλον, καὶ διὰ τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος εἰσέβη μέσα καὶ ὡς εἰσέβη μέσα εὐθὺς ἐτυφλώθηκε. Ὅμως ὁ Ἅγιος μένοντας οὕτως τυφλός, δὲν ἐβαρύνθη πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μὲ εὐχαριστίας καὶ ὑπομονὴν ἐπροσηύχετο πρὸς αὐτὸν ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ εἰς τὰς ἑπτὰ ἡμέρας ὅπου ἦτο τυφλός, ἔρχεται ἄνωθεν μία φωνὴ καὶ λέγει του Ἰωάννη, Ἰωάννη, ἐλθὲ ἔξω καὶ στράφου κατὰ ἀνατολάς, καὶ τότε τοῦ ἐφάνη πὼς τὸν ἐκρατοῦσε τινὰς ἀπὸ τὴν χεῖρα καὶ ἐβγῆκεν ἔξω καὶ στρεφόμενος κατὰ ἀνατολὰς θεωρεῖ ἕνα μέγα φῶς, καὶ πάλιν ἀκούει ἄλλην φωνὴν ἡ ὁποία τὸν ἐπρόσταζε λέγοντάς του Ἰωάννη εἰς τὸν τόπον τοῦτον θέλεις κτίσει Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἀντιφωνήτριας καὶ μὲ τὴν φωνὴν εὐθὺς ἐξετυφλώθη. Καὶ ἔτζι ὁ Ἅγιος ὑπῆγεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ζητῶντας βοήθειαν διὰ νὰ κτίσῃ αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ αὐτοὶ ὡς καλοπροαίρετοι, τοῦ ἔδιναν περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἐζήτα καὶ ἔτζι ἀγόρασε τὸν τόπον ἐκεῖνον ἀπὸ τοὺς ἰδίους κληρονόμους, καὶ δι'

---

17 Ῥαξοῦ cod.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

ἐγγράφου ἐξεχώρησε τὸν τόπον μὲ σύνορα καὶ περιοχήν, κάμνοντας καὶ αὐτοὶ ἐξ ἰδίας των προαιρέσεως χάριν πολλὴν διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οὕτως ὁ Ἅγιος μὲ πόθον πολύν, ἔκτισε τὴν αὐτὴν Μονὴν εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἀντιφωνήτριας, καθὼς ἡ φωνὴ τὸν ἐπρόσταξε· εἰς τὴν ὁποίαν Μονὴν ἀφιέρωσεν ὅλα του τὰ πράγματα ὕστερον κινητά, καὶ ἀκίνητα, καθὼς θέλετε ἀκούσει, ὅσα κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ καὶ βοήθειαν τῆς Παναγίας ἀπόκτησε. Καὶ ἔτσι ἔβαλεν εἰς αὐτὴν καλογήρους ἓξ καὶ ἕνα ἱερομόναχον Λουκᾶν διὰ προεστῶτα. Εἶτα ἐμίσευσε καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν Μονὴν καὶ ὑπῆγεν εἰς ἄλλον τόπον κραζόμενον Μέλικα καὶ ἀναβαίνοντας ἀπάνω εἰς τὸ λεγόμενον Χαμοβούνι, ἔκτισε μίαν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Δόμβρικα, εἰς τὸν ὁποῖον τόπον οὔτε χλωρὸν χόρτον ἦτο οὔτε ξηρόν, ἀλλ' ὁ τόπος ἦτο ξηρὸς καὶ ἄνυδρος· ἀλλὰ μὲ τέχνην ἔκαμε δοχὴν στέρναν καὶ ἐμάζευε τὸν χειμῶνα τὸ νερὸν διὰ τὴν χρείαν του. Οἱ δὲ κληρονόμοι τοῦ τόπου ἐκείνου ὁδηγηθέντες ὑπὸ Θεοῦ, τοῦ ἐχάρισαν καὶ ἄλλον τόπον καλὸν μὲ χωράφια εὔκαρπα καὶ ἔκαμε καὶ περιβόλιον καὶ ἀμπελῶνα, καὶ ἀφίνοντας ἐκεῖ ἕνα ἱερομόναχον ὀνόματι Νικόδημον, μὲ ἄλλους ἓξι ἀδελφοὺς ἐμίσευσε ἀπ' ἐκεῖ καὶ περιπατῶν ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, μετὰ ἡμέρας τινὰς ἔφθασεν εἰς ἕνα τόπον καλὸν καὶ εὔμορφον καλούμενον Ἀρίου πλησίον εἰς τὸ χωρίον Πηγῆς, καὶ ζητῶντας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου τοῦ ἐχάρισαν ἕνα τόπον εἰς τὸν ὁποῖον ἔκτισε μίαν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ψαροπιάστη, καὶ ἰδόντες οἱ αὐτοὶ χωρῖται τὴν καλὴν ἀρετήν, καὶ τὰ ἔνθεα κατορθώματα τοῦ Ἁγίου, τὲς νηστεῖες, τὲς ἀγρυπνίες, τὲς προσευχὲς, καὶ εὐχαριστίες, τοῦ ἐδώκασι καὶ χωράφια ζευγαριῶν δύο καὶ ὀλίγα δενδράκια, τὰ ὁποῖα ἀφιέρωσεν εἰς τὴν αὐτὴν Μονήν. καὶ ἀφίνοντας ἐκεῖ ἕνα ἱερομόναχον ὀνόματι Εὐτύχιον ἐγύρισε πάλιν εἰς τὴν Μονὴν τῶν Μυριοκεφάλων, καὶ εὗρε τοὺς καλογήρους πολλὰ στενοχωρημένους ἀπὸ τροφὴν καὶ τὰ ἄλλα χρειαζόμενα καὶ ἐβγαίνοντας εἰς τοὺς εὐσεβεῖς χριστιανοὺς ζητῶντας ἐλεημοσύνην, τὸν ἠλέησαν ὡς καλοπροαίρετοι καὶ φιλόχριστοι πλουσιοπάροχα. καὶ οὕτως ἐκυβέρνησεν αὐτοὺς καὶ ἔκαμε καὶ ζευγάρια ἓξ. Ἀπ' ἐκεῖ πάλιν ὑπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Μουσέλας, καὶ ἐκεῖ ἀγόρασεν ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τὸν τόπον ὀνομαζόμενον Μεσοσταβλῖτες μερίδια δύο, καὶ θεωρῶντας οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου

---

50 ἐγράφον cod. 56 ἀκούσει cod. 60 Μέληκα cod. 62 δομβρίκα cod. 70 Ἀρείον cod. 75-76 ταῖς νησιείαις ταῖς ἀγρυπνίαις ταῖς προσευχαῖς καὶ εὐχαριστίαις cod. 85 Μεσοσταυλίταις cod.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

ἐκείνου τὸν πολὺν πόθον ὁποῦ εἶχεν ὁ Ἅγιος πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ ἐχάρισαν ἄλλας δύο μερίδας καὶ ἔκτισε ἐκεῖ μίαν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Παταπίου καὶ Μοναστήριον ᾠκοδόμησε μὲ κελλία κεραμόστεγα πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν καλογήρων, ἔκαμε δὲ καὶ περιβόλιον καὶ ἀμπελῶνα μοδίων δώδεκα καὶ κληματερά· καὶ καλογήρους μὲ προεστόν.—Εἶτα θέλοντας ὁ Ἅγιος νὰ κάμῃ τὴν Μονὴν ταύτην τῶν Μυριοκεφάλων καὶ τὰ λοιπὰ μοναστήρια ὅπου ἔκτισεν ἀνεμπόδιστα καὶ ἀσύδοτα ἀπὸ κάθε Ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἀρχοντικὸν πρόσωπον, ὑπῆγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους βασιλεῖς ἡμῶν, βασιλεύοντος τότε Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρόπουλος, καὶ Πατριαρχεύοντος ὁ Κύριος Ἀλέξιος, καὶ δεηθεὶς αὐτῶν, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Βασιλέα χρυσόβουλλον νὰ λαμβάνῃ κατ' ἔτος ἀπὸ τὸ τελωνεῖον τῆς Κρήτης αὕτη ἡ Μονὴ τῶν Μυριοκεφάλων διὰ ψυχικήν των σωτηρίαν νομίσματα λίτρα μία, ῥάσα δύο, καὶ βλαντὶ κόκκινο ἕνα. Ἀπὸ δὲ τὸν Πατριάρχην παίρνοντας γράμματα τὴν ἔκαμε Σταυροπήγιον, νὰ εἶναι ἀνεμπόδιστη καὶ ἀπείρακτη ἀπὸ κάθε Ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἀρχοντικὸν πρόσωπον καὶ μηδόλως νὰ ἔχῃ ἄδειαν ἢ ἐξουσίαν ὁ κατὰ καιρὸν μητροπολίτης ἢ ἐπίσκοπος νὰ ζητᾶ ἀπ' αὐτὴν φιλότιμον ἢ ἄλλο δικαίωμα ἢ κανίσκιον κατὰ τὸ σύνηθες ἀλλὰ νὰ εἶναι αὐτοδέσποτος καὶ κυρία ἑαυτῆς καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ Μοναστηρίων εἰς τὸν αἰῶνα· μόνον δὲ τὴν ἀναφορὰν νὰ κάμνουσι, τοῦ κατὰ καιρὸν Παναγιωτάτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὡς Σταυροπήγιον Πατριαρχικόν. Ἐχάρισαν δὲ αὐτοῦ καὶ οἱ φιλόχριστοι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἱερὰ βιβλία, εἰκόνας, καὶ ἕτερα χρειαζόμενα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ λαβὼν αὐτὰ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Κρήτην καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν ἄνωθεν Μονὴν τῶν Μυριοκεφάλων καὶ ἐστόλισεν αὐτὴν ὡραιότατα· ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὴν καὶ πρόβατα, αἰγίδια, φοράδια, καὶ ἕτερα βορδονικὰ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Καλογήρων καὶ ἄλλα χρειαζόμενα· καὶ οὐ μόνον αὐτὰ ἀλλὰ καὶ ἕτερα σκεύη ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ καὶ χαλκωματένια πολλὰ ἔβαλεν εἰς αὐτήν, τὰ ὁποῖα ἔδιδαν οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν πολλὴν εὐλάβειαν ὅπου εἶχασιν εἰς τὸν Ἅγιον, καὶ ἔθεταν αὐτὰ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ χάριν προσκυνήσεως αὐτοῦ καὶ τῆς Μονῆς ἵνα λάβωσι καὶ εὐλογίαν ἀπ' αὐτοῦ. Ὅπως θεωρῶντας ὁ Ἅγιος, ὅτι τὸν ἐνοχλοῦσι πολλὰ οἱ εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν πολλὴν εὐλάβειαν ὅπου τοῦ εἶχασι καὶ

---

101 *μία ῥάσα δύο* cod. 111-112 *ἀργυρᾶ Ἱερὰ βιβλία εἰκόνας* cod. 115 *πρόβατα αἰγήδια φοράδια* cod.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

ἀγάπην καὶ δὲν τὸν ἀφίνασι νὰ ἔχῃ καθόλου ἄνεσιν, ἐμίσσευσεν ἀπ' ἐκεῖ καὶ περιπατῶντας ἡμέρας πολλὰς ὑπῆγεν πρὸς τὰ μέρη τῶν Χανίων εἰς ἕνα τόπον κραζόμενον Κουφὸν καὶ ἐκεῖ ἔκτισεν Ἐκκλησίαν ὡραιοτάτην εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου μὲ κελλία καὶ περιτείχισμα ἐφύτευσε δὲ καὶ ἀμπέλι καὶ δένδρα πολύλογα, προσέκτησε καὶ τριγύρω τῆς Μονῆς ταύτης χωράφια μοδίων σαράντα. Καὶ ἀφίνοντας καὶ ἐκεῖ καλογήρους ἀνεχώρησε καὶ ὑπῆγεν εἰς τὰ μέρη τῶν Σφακίων εἰς τοὺς Ὀπίσω Αἰγιαλοὺς τῆς Κρήτης πρὸς Νότον, ἐκεῖ δὲ εἰς ἕνα ἔρημον τόπον, ἔκτισε μίαν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Παύλου. Καὶ πάλιν ἀναχωρῶντας ἀπ' ἐκεῖ ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Ἀζωγυρέα καὶ ἐκεῖ ἔκτισε μίαν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἰς τὸν ὁποῖον τόπον ἔκαμε καὶ μελισσουργεῖον πλουσιώτατον. Καὶ πάλιν θεωρῶντας ὅτι καὶ ἐκεῖ οἱ εὐλαβεῖς Χριστιανοὶ οἵτινες ἐσυντρέχασι πρὸς αὐτὸν χάριν ἐξομολογήσεως καὶ εὐλαβείας, δὲν τὸν ἄφιναν νὰ ἡσυχάζῃ καὶ κατὰ μόνας νὰ προσεύχηται πρὸς τὸν Θεόν, καθὼς εἶχε πόθον, ἔφυγε καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ ὑπῆγεν ἔξω εἰς τὴν ἄκρην τοῦ Νησίου κατὰ τὴν δύσιν εἰς τὰ μέρη τῆς Κισάμου εἰς τὴν Ἀκτήν, καὶ ἐκεῖ εὑρίσκοντας τόπον ἥσυχον καὶ ἀρεσκούμενόν του ἐκατοίκησεν ἐκεῖ, καὶ ἔκτισεν Ἐκκλησίαν καὶ Μοναστήριον ἐκατάστησεν. Ὅμως βλέποντας ὁ Ἅγιος, ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ μεταστα θῇ ἐκ τοῦ προσκαίρου κόσμου τούτου καὶ νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν ποθούμενόν του Χριστὸν ἐκάλεσε τοὺς κάτωθεν στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας καὶ ἔκαμε τὴν παροῦσαν αὐτοῦ διαθήκην, ὁ ὁποῖος διατιθέμενος λέγει.

Διαθήκη.

—Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διορίζομαι τοῦτο καὶ ἐντέλλομαι, διατίθεμαι καὶ παραγγέλλω εἰς ὅλους ὅτι ὅλα τὰ Μοναστήρια καὶ Ἐκκλησίες ὅπου χάριτι Θεοῦ ἀνήγειρα καὶ ἔκτισα καὶ ὅσα ὑποστατικὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα ἀφιέρωσα εἰς αὐτά, θέλω νὰ εἶναι ὅλα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Κυρίας Θεοτόκου τῶν Μυριοκεφάλων ἕως τέλος τοῦ παρόντος κόσμου χωρὶς καμμίας ἐναντιότητος. Εἰ δέ τις τῶν ἐπιγείων ἀνθρώπων εἴτε βασιλεύς, εἴτε πατριάρχης ἢ μητροπολίτης, ἢ ἄρχων ἢ ἀρχόμενος, ἢ μικρὸς ἢ μεγάλος τολμήσει νὰ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὰ πράγματα ὁποὺ ἀφιέρωσα εἰς τὰ αὐτὰ Μονύδρια, τὰ ὁποῖα ἔκτισα κινητὰ ἢ ἀκίνητα· ἀλλὰ νὰ εἶναι ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν ἄνω εἰρημένην Μονὴν τῶν Μυριοκεφάλων ὡς ἐδιαταξάμην. Πρῶτον μὲν νὰ εἶναι ἀφωρι-

---

129 *προσέκτισε* cod. 134 *Ἀζωγηραία* cod. 140 *ἐπῆγεν* cod.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

σμένος ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀκοινώνητος τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος. Ἡ μερὶς καὶ ὁ κλῆρος αὐτοῦ νὰ εἶναι μετὰ τοῦ Προδότου Ἰούδα, καὶ νὰ ἔχῃ τὰ ἀναθέματα καὶ τὰς κατάρας τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Θεοφόρων Πατέρων τῆς ἐν Νικαίᾳ Πρώτης Συνόδου καὶ νὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον κόλασιν. Ὅποιος δὲ πάλιν φυλάξῃ τὴν διαθήκην μου ταύτην ἀπαρασάλευτον καὶ ὅσα ἐπαράγγειλα νὰ τηρήσῃ ἀμετάτρεπτα, ὁ Θεὸς ὁ Ἅγιος ὁ Ἐπουράνιος, καὶ ἡ Κυρία Θεοτόκος ἡ μεσίτρια παντὸς τοῦ κόσμου νὰ τοῦ συγχωρήσῃ ὅλα του τὰ ἁμαρτήματα· καὶ ἐν ὥρᾳ τῆς φοβερᾶς κρίσεως συγχωρήσει αὐτοῦ τὰ πταίσματα, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ στήσει αὐτὸν τῆς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ παραστάσεως καὶ κληρονόμος γένηται τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Ἀμήν. Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Κ'. Ἀπὸ κτίσεως κόσμου 6536 ἀπὸ δὲ Χριστοῦ 1027.

Χειρ Μόσχου Διακόνου καὶ Νομικοῦ γραφέως Κάστρου Χάνδακος ὑπέγραψεν.

Φιλάρετος πρωτοσπαθάριος καὶ Στρατηγὸς Κρήτης ὁ Βραχέων παρὼν εἰς ταύτην τὴν διαθήκην τοῦ Μοναχοῦ Ἰωάννου προτραπεὶς ὑπέγραψα.

Εὐμάθιος πρωτοσπαθάριος καὶ Στρατηγὸς Κρήτης παρὼν εἰς τὴν παροῦσαν διαθήκην τοῦ Μοναχοῦ Ἰωάννου καὶ Ἐρημίτου ὑπέγραψα.

Παπᾶ Λέων Δαφερερᾶς Νοτάριος ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς Ἐξουσίας ἐμετάγραψα τὴν παροῦσαν διαθήκην, τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ ἐν τῇ Κρήτῃ τῆς ἐπωνυμίας Ξένου Μοναχοῦ

Δ.' ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ι. ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ (καὶ τύπων)

(Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τοὺς στίχους τῶν κειμένων Α καὶ Β. Ὅπου δὲν σημειοῦται τὸ γράμμα νοεῖται τὸ κείμενον Α).

ἀγριάδα, ἡ : βοσκότοπος B19.
αἰγίδια, τά : αἶγες, ποίμνια αἰγῶν 116, B115.
ἀπαλαρέαι, αἱ : ἁπλᾶδες (σκεύη τραπέζης) 121.
ἀπαρνᾶται : ἀπαρνεῖται B11.
ἀρρωστία, ἡ: (ἀρρωστίᾳ κατακλιθείς) 12.
ἀρχοντικὸν (πρόσωπον) : τὸ ἔχον εὐγένειαν (nobilis) 103, B95, B104.
—ασι κατάληξις γ' πληθ.
ἀσύδοτος, ἡ (μονὴ) B94.
αὐτοδέσποτος, ἡ (μονὴ) 109, B107.
αὐτοκίνητα, τά, (ἐπὶ ζῴων) 145.
βλαντί, τό : βλαττὶν B101.

---

166 *τῶν ἐν* cod. 169 *ἀμετάτρεπτα* cod. 176 *1031* cod. 179-180 *Βραχεων* cod. 185 *διαφερερᾶς* cod.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

βλαττὴ (ἐνδυτή), ἡ : ὕφασμα δι' ἄμφια 102.
βορδόνια (σαμαρικά), τά : βλ. Δουκάγγιον· 117.
βορδονικά, τά : (ἄλογα, ἡμίονοι, ὄνοι), ὑποζύγια B116.
γέροντες, οἱ : μοναχοὶ 118.
(δέσκια), τά : δισκία, δίσκων διάφορα εἴδη 119.
δοχὴ στέρνα, ἡ B64.
ἔγγραφον (ἐκθέτω) : συμβολαιογραφικῶς ἐκχωρῶ 54.
ἐζήτα : ἐζήτει, ἐζητοῦσε B48.
εἰδήσας μετχ. 127.
ἐντελεύομαι ρ. : ἀσκητεύω 20, 56.
ἐξεδαφίζω, ρ. 36.
εὐκτήριον, τό : 71, 135, 149.
ζευγάρια, τὰ (δύο, ἕξ): ζεύγη βοῶν ἀροτήρων 67, 77, 84, B76, B83.
ζητῶ, βλ. ἐζήτα.
κανίσκιον, τό, ἢ κανίσχιον: δῶρον 108, B106.
κατασταίνω (μονήν) : ἱδρύω καὶ τακτοποιῶ B144.
κεραμόστεγος ἐπ. 91, B90.
κλήματα (χειμέρια), τά, 96.
κληματερά, τά : κρεββατῖνες B91.
κουκουμίκια, τά : σκεύη χαλκᾶ 120.
κρυάδα, ἡ, B15.
λίτρα, ἡ (μία): μέτρον νομισμάτων 102, B100.
μελίσσια, τά: αἱ κυψέλαι μελισσῶν 93.
μελισσουργεῖον, τό : μελισσόκηπος 136, B136.
μετασταίνομαι ρ. (παρὰ τὸ μετάστασις): ἀποθνήσκω B145.
μετόχιον, τό : παράρτημα μονῆς, κτῆμα 119.
μισσεύω ρ.: ἀναχωρῶ B58, B68, B124.
μόδιον, τό : μέτρον σιτηρῶν 90, 132, B91, B130.
μυλάρια, τά : σκεύη μαγειρείου· μῦλος μικρὸς ἢ μυλόπετρες 120.
ὀνοθήλειαι, αἱ : ὄνισσαι 117.
—ουσι· κατάληξις γ΄ πληθ.
παστρεύω ρ. : καθαρίζω B28.
πολύλογα, τὰ (δένδρα) : διάφορα B129.
ῥάσα, τά, 102, B101.
σίδηρα, τά : σκεύη σιδηρᾶ 120.
σταυροπήγιον, τὸ (μοναστήριον), B102, B110.
στέρνα, ἡ : βλ. δοχή, B64.
στράφου· προστακτ. B40.
συγκαίομαι ρ. (τῷ καύσωνι), 21.
συστολὴ (τοῦ κόσμου): ἡ συντέλεια 146
τούρμα, ἡ (τούρμα Καλαμῶνος) B33.
ὕπαργος (γῆ), ἡ, 67.
φιλότιμον: δικαίωμα ἀρχιερέως B105.
χαλκώματα, τά: σκεύη χαλκᾶ 120, B118.
χωραφίτζιν, τό, 77, 132.
χωρῖται, οἱ : χωριάτες 77, B74.
ψαροπιάστης (Ἅγιος Γεώργιος), ὁ : εὐνοῶν τὴν ἰχθυαλιείαν 75, B73.
—ῶντας (—όντας)· κατάλ. μετοχῆς.

II. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἀζωγυρέας, ὁ, νῦν Ἀζωγυρές, χωρίον τέως δήμου Παλαιοχώρας Ἐπαρχίας Σελίνου, ἀπαντώμενον εἰς πλαστὸν ἔγγραφον 1092 (1192) «*νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Λουκιανῶν αὐλάκι ἕως τοῦ Ἀζωγύρου τὰ μούργια*» E. Gerland: La noblesse Crétoise σ. 108 καὶ 108 σημ. 13, ὅπου ἀναγνωστέον «*νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Λουκιανὸν αὐλάκι ἕως τοῦ Ἀζωγυρέα τὰ μουριά*». Εἶναι δὲ αὐλάκι Λουκιανὸν ὁ χείμαρρος τοῦ χωρίου Λουκιανὰ ὁ ἐκβάλλων εἰς Σούγιαν (ἀρχαίαν Συΐαν) Σελίνου. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ σήμερον ναὸς Ἁγίων Πατέρων τῶν συνεορταζομένων μετὰ τοῦ Ἐρημίτου (8 Ὀκτωβρ.). Ἕτερον χωρίον ὁμώνυμον ἐν Κισάμῳ. Πρβλ. L. Petit AB. 42, σ. 13-14.

Τὸ τοπωνύμιον ἐκ τοῦ φυτοῦ ἀξώγυρος (βλ. Ἱστορικὸν Λεξ. Ἑλλ. Γλώσσης ἐν τῇ λέξει).

Ἀκτή, ἡ, τοπωνύμ. Ἐκτεταμένη παραλία, ἀκουομένη καὶ σήμερον εἰς Μεσόγεια Κισάμου.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

Ἀλέξιος, οἰκουμενικὸς πατριάρχης (1025-1043) τέως ἡγούμενος τῶν Στουδίου, ἐκλεγεὶς τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, περὶ οὗ Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες σσ. 317-22.

Τόμους συνοδικοὺς ἐξέδωσεν, οὓς ὅρα ἐν Ράλλη καὶ Ποτλῇ: Σύνταγμα Ἱερῶν Κανόνων Ε΄ σσ. 20-3.

Ἄριον, τό. Χωρίον καὶ ἐπισκοπὴ ἐν Μυλοποτάμῳ, τὸ πρῶτον παραδιδομένη ἐνταῦθα τοπωνυμικῶς. Κατὰ Ξανθουδίδην ΠΕΚ (=Πόλεις καὶ Ἐπαρχίαι τῆς Κρήτης) ΕΕΒΣ 3, 1926, σ. 50 «*ἡ ἐπαρχία Μυλοποτάμου εἶχε κατὰ τὴν Βυζ. καὶ Ἐνετ. ἐποχὴν δύο ἐπισκοπάς, τὴν τοῦ Μυλοποτάμου εἰς τὸ χωρίον Ἐπισκοπήν, καὶ τὴν τοῦ Ἀγρίου* (ἢ Ἀρίου) *παρὰ τὸ σήμερον ἠρειπωμένον μετόχιον Βερὰν Ἐπισκοπή*». Ὁ L. Petit (Anal. Bol. 42, 1924, σσ. 10-11) ἀντιλέγει, ὅτι ἡ εἰς Βερὰν Ἐπισκοπὴ (βερὰν = ἔρημον, ἐγκαταλελειμμένην) δὲν ἦτο ἡ ἕδρα τῆς Ἀγρίου, ἀλλ' ἁπλῶς ἔπαυλις τοῦ Ἐπισκόπου. Τὸ δ' Ἄγριον ἦτο παρὰ τὴν Ἀμνᾶτον, χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης, ὅπου τὰ Ἀγριώτικα, ἐρείπια ἐνετικὰ κλπ. Παρεῖδεν ὅμως ὁ Petit ὅτι δὲν ἠδύνατο ἕδρα μιᾶς Ἐπισκοπῆς νὰ ἦτο ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας καὶ περιοχῆς ξένης ἐκκλ. ἐπαρχίας. Κατὰ τὴν γνώμην μου, κατὰ τὴν β΄ βυζαντινὴν περίοδον, τὸ πρῶτον ἀναφαίνονται αἱ δύο αὗται ἐπισκοπαὶ Μυλοποτάμου: ἡ παλαιὰ καὶ τὸ πρῶτον ἀναφαινομένη τῷ 451 ἐπισκοπὴ Ἐλευθέρνης ἀνασυνέστη ὡς Ἐπισκοπὴ Μυλοποτάμου, (τὸ ἐκκλ. τοῦτο ὄνομα ἀπαντᾶται εἶτα ὡς ὄνομα ἐπισκοπῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας, καὶ νῦν ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ Ρεθύμνης) ἡ κατ' ἐξοχὴν Ἐπισκοπὴ Μυλοποτάμου (νῦν κοινότης Ἐπισκοπῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ). Ἡ δὲ τὸ πρῶτον ἀπαντῶσα τῷ 535 μ.Χ. ἐπισκοπὴ Ἀξοῦ ἀνασυνέστη ὡς ἐπισκοπὴ Ἀγρίου ἢ Ἀρίου καὶ πιθανώτατα ἤδρευε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν συνοικισμὸν τὸν ἀκουόμενον σήμερον Ἀγρίδια, τά, (τῆς νῦν κοινότητος Κλεψιμίων Μυλοποτάμου), εἶτα δὲ μετηνέχθη εἰς τὴν πλησιόχωρον Βερὰν Ἐπισκοπὴν (νῦν κοινότης Πρίνου) τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. Ἀγρίδιον (τὸ) δέ, συνοικισμὸς ἀγροτικὸς παρὰ βυζαντινοῖς. (Ὅρα προχείρως: Γ. Κόλιας: Ἱστορικὴ Γεωγραφία τοῦ Ἑλλην. Χώρου, Ἀθ. 1948, σσ. 72-3).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τόπου. Ἡ δ' ἐπισκοπὴ διετηρήθη καὶ ἐπὶ Ἐνετῶν καὶ εἶχε ποικίλας τύχας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπίσκοποι ὀρθόδοξοι κατεῖχον αὐτήν, ἐκ τῆς οἰκογενείας Βαρούχα, ὡς ὁ Βασίλειος (1254-1260) (Περὶ ἐπισκόπου Ἀρίου Βασιλείου Βαρούχα (1260-62) Documents Gerland σ. 121.—Ξανθουδίδου: Οἱ ἄρχοντες Βαροῦχαι ὡς φεουδάρχαι, ἐν Ἀθήναις 1908). Καὶ κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1265 πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας Χορτάτζας καὶ Σκορδύλας ἡ Ἐνετία εἶχεν ὑποσχεθῆ ὅτι «in facto episcopatus qui sunt a scala ultra versus ponentem (δηλ. ἀκριβῶς ἡ τοῦ Μυλοποτάμου, τοῦ Ἀγρίου καὶ τοῦ Καλαμῶνος) quod signoria Cretae se non intromittet, et si aliquid jus habuerint, cum pastore ecclesiae faciant». Scaffini: Notizie σ. 36. (Gerola Χρ. Κρ. 2. σ. 310 σημ.) Εἶτα δὲ διὰ τῆς συνθήκης Ἐνετίας-Ἀλεξίου Καλλιέργου (1299) παρεχωρήθη εἰς τὸν Ἕλληνα τοῦτον φεουδάρχην, διὰ διατάξεως, ἧς τὸ ἑλλ. κείμενον: «*Ἀκμὴ περὶ τῆς ἐπισκοπίας τοῦ Ἀρίου μὴ ἔχοντος ποιμένα πρὸς τὸ παρόν, ἥνπερ ζητεῖς δι' ἕναν ἐπίσκοπον Ῥωμαῖον, ἡ Αὐθεντία νὰ ποιήσῃ κατὰ δύναμιν, ἵνα ὁ ἀρχιεπίσκοπος δώσῃ σοι ἐκείνην κατὰ τὴν διακράτησιν τῶν γραφῶν αὐτοῦ, εἰδεμή, ἵνα σὺ καὶ τὰ μέρη σου καὶ οἱ σοὶ ποιήσετε μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, εἴτι θελήσετε, μὴ ἀπομπαίνοντα ἡ Αὐθεντία ἢ λαϊκὸς εἰς ἐτοῦτον*», (Στέφ. Ξανθουδίδης

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

Συνθήκη μεταξὺ τῆς Ἑνετ. Δημοκρ. καὶ Ἀλεξίου Καλλιέργου, περ. Ἀθηνᾶ 14, 1902, σσ. 311-3. Περὶ τῆς συνθήκης βιβλιογραφίαν κλπ. Gerland, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 52).

Καὶ μέχρι τινὸς μὲν ἠμφεσβητεῖτο ἂν ἐγκατεστάθη ποτὲ ἐκεῖ Ἕλλην ἐπίσκοπος, ἀλλὰ διὰ προσφάτου ἀνακοινώσεώς μου εἰς τὴν Χριστ. Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, ἀπέδειξα ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ Ἀρίου ὠνομάσθη Ἐπισκοπὴ Καλλιεργουπόλεως καὶ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῆς ἐπίσκοπος ὀρθόδοξος εἶναι ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ Συνοδικὸν τῆς Συβρίτου (V. Laurent: Le synodicon de Sybrita et les métropolites de Crète aux XIII siècles, περ. Echos d'Orient 32, 1933, σ. 385-412 καὶ σ. 388 σημ. 3):

Ἀλεξ[άνδρου] τοῦ Κ[α]λλιεργηπόλεω[ς] πολλὰ τὰ ἔτη.

Εἰς τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον Καλλιέργην ἀναφέρεται ἔγγραφον 1322-24 σχετικὸν μὲ τὴν ἐπισκοπὴν Μυλοποτάμου (Θεοτόκης: Μνημεῖα Β', Ι σ. 77).

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 16. αἰ. ἡ ἐπισκοπὴ Ἀρίου, λατ. Ariensis, ἡνώθη μετὰ τῆς Calamonensis-Καλαμῶνος εἰς τὴν λατινικὴν ἐπισκοπὴν Calamonensis δηλ. Ρεθύμνης (Creta Sacra II, σ. 173).

Βασίλειος, βασιλεύς. Ὁ Βουλγαροκτόνος, υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ Β' (859-63), συμβασιλεύσας (ὡς καὶ ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος) ὀνομαστικῶς μετὰ Νικηφόρου Φωκᾶ (963-9), Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ (969-76) καὶ μετὰ ταῦτα (976-1025). Ὁ ἀδελφός του ἐβασίλευσε μόνος (1025 - 1028) ὡς Κωνσταντῖνος Η'.

Δαφερερᾶς Λέων, παπᾶς. Πιθανῶς τὸ ὀρθὸν εἶναι Λέων Da Ferrara (Δαφερράρας). Εὐνόητον ὅτι οὗτος ἦτο καθολικὸς (λατῖνος) καὶ τὸ ἀξίωμά του ἤσκησεν ἐπὶ ἑνετοκρατίας, κυρώσας διὰ τῆς ὑπογραφῆς του τὴν γνησιότητα τοῦ παλαιοῦ τούτου ἐγγράφου (διαθήκης). Ἀνάλογον παράδειγμα παρὰ Gerland: La Noblesse Crétoise σ. 98: Ἡ οἰκογένεια Daferrara κατελέγετο μεταξὺ τῶν εὐγενῶν Κρητῶν Ῥεθύμνης (NE 10, 1913, σ. 455) καὶ τῶν εὐγενῶν τοῦ Χάνδακος (αὐτόθι, σ. 452). Σύγχρονον ἐπίθετον Δαφερέρας ἀναγινώσκω ἐν Ἐφημ. Κυβερν. Γ' τεύχει 1947, ἀρ. 207, σ. 1255.

Δούβρικας, ὁ, ἢ Δόμβρικας, ἐπώνυμον ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, προελθὸν ἐκ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ κυρίου τῆς γῆς ἐν ᾗ ἀνηγέρθη ὁ ναός.

Ὁ Γεώργ. Λελεδάκης (παρὰ L. Petit, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 10) ὑπέθεσεν «*ὅτι θὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα Δούβρικας ἔκ τινος θαύματος, ὅπερ ἐνήργησε, θεραπεύσας ὕδρωπα, ἤτοι ἄνθρωπον πάσχοντα ἀπὸ ὑδρωπίασιν, ἥτις κατὰ τὴν ἐπιτόπιον διάλεκτον καλεῖται δούμβρικας καὶ δρούμπικας, ὁ πάσχων δὲ δουμπρικιάρης*».

Ὄντως ὁ K. Foy: Lautsystem der giechieschen Vulgärsprache, Leipzig 1879, σ. 129, σημειοῖ *δρούπικας* ὁ ὕδρωψ.

Κατὰ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ Ἑλλ. Γλώσσης, ὁ ὕδρωψ ἐν Θήρᾳ (Χ 115α σ. 32) λέγεται ντροπίκι, ἡ νόσος δὲ ντρομπικόχτικο (ὑδρωπικία καὶ φυματίασις), ἐν Βελβενδῷ ἡ νόσος τὸ δρουπίγι, ἐν Κρήτῃ (Σέλινον, Κίσαμος, Κυδωνία) ρῆμα δρωπικιάζω, καὶ ὁ πάσχων δρωπικιάρης. Ἐν Λέσβῳ ρ. αὐτοπ. δρουπιτσάζου.

Ὁ L. Petit, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 8-9, ἐτοποθέτησε τὸν ναὸν εἰς Ρούστικα, ὁ Γ. Λελεδάκης (αὐτόθι σ. 9) εἶκασεν ὅτι θὰ εἶναι ὁ εἰς Δράμια Ἅγ. Γεώργιος. Καθ' ἡμᾶς ὁ Κουμπελῆς ἐν Ἀκρωτηρίῳ Κυδωνίας.

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

Εὐμάθιος. Ὁ στρατηγὸς οὗτος γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς Ἀραστᾶ Ἡρακλείου, ἣν ὁ ἐκδοὺς ἐχρονολόγησε 1090-1100:

Κ(ύρι)ε βωίθι τ(ὸ)ν δοῦλον σου
[Εὔμ]άθιον προτοσπα
[θά]ριον κὲ στρατιγὸν
[Κρ]ίτις.

Πβλ. Σπ. Μαρινᾶτος: Εὐμάθιος ὁ Φιλοκάλης ΕΕΒΣ 7, 1930, σσ. 388-93. Ὁ V. Laurent: Bulletin di Sigillographie Byzantine, περ. Byzantion V, 1930, σσ. 636-7 συνεσχέτισε τοὺς ἐν τῷ δημώδει κειμένῳ Λελεδάκη πρὸς τὸ κείμενον Delehaye, ὁ αὐτὸς δ' αὐτόθι VI, 1931, σσ. 801-2 ἀποκρούει ὅτι ὁ Εὐμάθιος τῆς ἐπιγραφῆς Ἀραστᾶ εἶναι ὁ Φιλοκάλης καὶ ἐταύτισεν αὐτὸν πρὸς τὸν κατὰ τὸ 1028 ὑπογράψαντα τὴν Διαθήκην μετὰ τοῦ Φιλαρέτου. Τὸν Laurent ἠκολούθησεν ὁ Δ. Α. Ζαχυθηνός: Περὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως ἐν τῷ Βυζαντινῷ Κράτει, ΕΕΒΣ, 17, 1941, σσ. 263-7,. πραγματευόμενος περὶ Κρήτης ὡς θέματος.

Ἅγιος Εὐτύχιος. Ἄγνωστον ποῦ κείμενος ναός.

Ὁ L. Petit σ. 7 ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ ναοῦ εὑρισκομένου εἰς ὀρεινὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Χρωμοναστήρι (τὸ) Ρεθύμνης.

Καλαμῶνος τούρμα. Περιοχὴ ἡ ὁποία πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν τῆς ἐπισκοπῆς Καλαμῶνος. Ὠνομάσθη δ' οὕτω κατὰ τὴν β' βυζαντινὴν περίοδον ἡ κατὰ τὴν α' (— 829) γνωστὴ καὶ τὸ πρῶτον τῷ 457 μ.Χ. μνημονευομένη ἐπισκοπὴ Λάμπης, ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν ἀρχαίαν κρητικὴν πόλιν Λάππαν, παρὰ τὴν σημερινὴν Ἀργυρούπολιν. Ἀντιθέτως δ' ἡ ἐπισκοπὴ Συβρίτων, ὠνομάσθη Λάμπης. Διετηρήθη δ' ὡς ἀγροτικὴ μέχρι τουλάχιστον τοῦ 1204 καὶ ἤδρευεν ἐκεῖ ὅπου σήμερον ἡ Μεγάλη Ἐπισκοπὴ Δυτικῆς Ρεθύμνης. Οἱ Ἐνετοὶ παρέδωκαν αὐτὴν εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ μετέφερον τὴν ἕδραν της εἰς τὸ φρούριον Ρεθύμνης. Ἐκ σημειώματος τοὐλάχιστον τοῦ 14. αἰ. μανθάνομεν ὅτι εἰς τὴν Καλαμῶνα εἶχον τὰ φέουδά των οἱ Σκορδύλαι, οἱ Μουσοῦροι, οἱ Βλαστοί, οἱ Μελισσηνοὶ (Ἀ Θ. Παπ. Κεραμεὺς IB, B', σ. 320, Gerland, σ. 170). Τῷ 1551 ἠνώθη μετ' αὐτῆς ἡ τοῦ Ἀρίου διατηρήσασα ὅμως τὸν τίτλον Calamonensis (Ξανθουδίδης ΠΕΚ ΕΕΒΣ 3 1926, σ. 53-4). Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι εἰς ἔγγραφον τῶν πρώτων χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας (1687) τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴ (Δυτ. Ρεθύμνης) ὀνομάζεται «*Ἐπισκοπὴ τοῦ Καλαμῶνος*» (περ. Χρ. Κρ. 2, σ. 416). Κακῶς ὁ Gerland, Nobl. Crètoise, σ. 170 σημ. 3 (ὅπου καὶ πολλαὶ ἄλλαι εἰδήσεις περὶ Καλαμῶνος) ταυτίζει τὸν Καλαμῶνα πρὸς τὸ χωρίον Καλαμᾶς τοῦ Μυλοποτάμου, παρὰ τὸ Μελιδόνι.

Κουφός, ὁ, χωρίον τῆς πεδινῆς Κυδωνίας παρὰ τὸ χωρ. Ἁλυκιανοῦ. Φαίνεται ὅτι κατὰ τοὺς 11. καὶ 12. αἰ. ἤκμαζε σπουδαίως, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὸ ὅτι ἀναφέρεται εἰς ἔγγραφον ὑποτιθέμενον τοῦ 1212 μ.Χ., ὅπερ βλέπε παρὰ Fl. Cornelius: Creta Sacra II, σ. 239. Πρβλ. σχετ. Τωμαδάκην, περ. Ἀθηνᾶ 48, 1938, σσ. 99-101. Ὁ Λελεδάκης: Ἀκολουθία Ἀσματ. σ. 18 σημ. ζ' λέγει ὅτι σώζεται μέχρι σήμερον ὁ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου ἀνεγερθεὶς ἱερὸς ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς φέρων χρονολογίαν 1004. Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κυργιάννη εἶναι ἐν τούτοις ἐν ἐρειπίοις παρὰ τὸ χ. Ἁλυκιανοῦ: πρβλ. G. Gerola: Monumenti Veneti nell'isola di Greta II, 1908, σ. 239 (ὅπου κάτοψις

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

τοῦ ναοῦ) καὶ σ. 253. Ὁ ναὸς οὗτος ἀναφέρεται ὡς ὑποκείμενος εἰς τὴν Μονὴν Χρυσοπηγῆς εἰς σιγίλλιον Γρηγορίου Ε' (1797)· πρβλ. περ. Χρ. Κρ. 2, 1913, σ. 224, 228.

Ἐσφαλμένη εἶναι ἡ ἄποψις τοῦ L. Petit, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 12-13, καθ' ἣν πιθανὸν τὸ μετόχι Κουφοῦ (Νεροκούρου) εἶναι τὸ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἁγίου ἀναφερόμενον.

Λιθίνων, τῶν, ὄρος. Σήμερον ἀκρωτήριον τοῦ νοτιωτέρου ἄκρου τῆς νήσου εἰς τὸν κόλπον τῶν Ματάλων, πλησιόχωρον πρὸς τὴν Σίβαν. Λιθίνες νῦν καὶ χωρίον ἐν τῷ τέως δήμῳ Χανδρᾷ Σητείας.

Εἰς τὸ πλαστὸν ἔγγραφον 1192 (1092) ἀναγινώσκεται «*οἱ δὲ Λίθινοι νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὰ γονικά των ὥσπερ πρότερον εἰς τὸ μέρος τοῦ Χανδάκου εἰς τὴν Γορτύνην*» Gerland, N. Crètoise, σ. 109. Πρόκειται ἑπομένως περὶ τῆς Μεσαρᾶς. Σήμερον ἡ πολυμελεστάτη οἰκογένεια Λίτινα ἐν νομῷ Ρεθύμνης.

Μέλιξ - ικος: Ὁ L. Petit, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 9, ἀνεζήτησε τὸν τύπον παρὰ τὰ Ρούστικα, ὅπου εὗρε συνοικισμοὺς Ἄνω, Κάτω Μαλάκι. Οὗτοι ὅμως προέρχονται ἐξ οἰκήτορος ὅστις ὠνομάζετο Μαλάκης. Ὁ Γ. Λελεδάκης παρὰ L. Petit, ἔνθ' ἀνωτ., ἐτοποθέτει τὸν Μέλικα ἀδικαιολογήτως εἰς Δράμια Ἀποκορώνου. Ὁ Ἀνθ. Λελεδάκης τέλος, Ἀκολουθία Ἀσματική, σ. 16 σημ. δ' θέλει καλουμένους οὕτω τοὺς γηλόφους τοὺς πρὸς Α τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης «*οἵτινες εἶναι σήμερον κατάφυτοι ἐξ ἀμπελώνων, παραγόντων ὡραίους οἴνους ξανθοὺς καὶ πολλάκις γλυκεῖς ὡς μέλι, δι' ὃ καὶ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐκλήθησαν Μέλικα, σήμερον δέ καλοῦνται Ηγαδιανά. . .*». Ἀλλ' ἄτοπον θὰ ἦτο νὰ ὠνομάζετο οὕτω μέρος κατάφυτον, ἐνῷ ὁ ἅγιος ρητῶς λέγει περὶ τοῦ Μέλικος Χαμοβουνίου, ὅτι «*οὔτε ξύλον εὑρίσκεται οὔτε χόρτον χλωρόν, ἀλλά πάντοτε ξηρὸς ἦν ὁ τόπος*».

Νομίζω ὅτι Μέλιξ εἶναι ὁ Μελέχας, τὸ Ἀκρωτήρι τῆς Κυδωνίας, ὑπὸ τῶν Ἀράβων οὕτω ἀποκληθέν. Μαλέκ, μελὲκ ἀραβιστὶ = ὁ κύριος, βασιλεύς. Εἰς βυζαντινὰ δὲ κείμενα ἀπαντοῦν κύρια μωαμεθανῶν ὀνόματα Μελέκ, Μαλέκ, Μελίχ, Μελίκης. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ μνημονευομένου φρουρίου Μελέ, ἐν τῷ δήμῳ Ἀλαγονίας, εἶναι βεβαίως σχετικὸν πρὸς τὸ ἀραβικὸν μελίκ. Καὶ ὡς ἐπώνυμον: Μανουὴλ Ῥαοὺλ Μελίκης ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ 1440 Καρυταίνης. Περὶ τούτων πάντων ὁ N. A. Βέης, περ. Βυζ. Χρον. XI, 1904, σσ. 67-9. Καὶ νεώτερος συγγραφεὺς κερκυραῖος Μελίκης. Καὶ τουρκοκρητὸς ὄνομα Μελὲκ μπέης: περ. Κρητ. Χρον. 1, 1947, σ. 366. Περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ τοπωνυμίου: *Σηκώνονται καὶ φιάνουσι στὸν κάβο τὸ Μαλέχα,* | *γιατὶ τὴ βάρδια τῶν Τουρκῶν ἐκεῖ τὴν ἀπαντέχα:* Μπουνιαλῆς 159, 9-10.— «*Μινώα ἡ πρὸς Μελέχην*» Ἀθ. Πικρός: Κρητ. Πόλεμος, σ. 34 στ. 91.

Μουσέλας, ὁ. Σήμερον μικρὸς ποταμός, ὁ χωρίζων τὴν ἐπαρχίαν Ἀποκορώνου τῆς Ρεθύμνης καὶ τοὺς νομοὺς Χανίων καὶ Ρεθύμνης. Ὁ Μουσέλας χωρίον καθ' ἣν ἐποχὴν ἔζη ὁ Ξένος. Τοῦτο καλῶς εἶκασεν ὁ L. Petit ἔ.ἀ. σ. 12 ὅτι εἶναι τὸ πρὸς Δ. τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀποκορώνου νῦν Δράμια, τά, (ἀρχ. Ὑδράμιον), ὅπου καὶ ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου.

Μυριοκέφαλα, τά. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης Δυτ. τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὰ σύνορα Ρεθ.—Ἀποκορώνου, ὅπου ἡ μονὴ τῶν Μυριοκεφάλων (ἢ λογιώτερον Μυριοφύτων) τιμωμένη εἰς τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου). Κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1770 καὶ ἀνεκαινίσθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα (β' ἥμισυ). Πρβλ. L. Petit, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 8. Συνήθως ἐξάρτημα τῆς μονῆς Ρουστίκων. Εἰς ἔγγραφον ἑνετικὸν τοῦ 14. αἰ. «quod possint incantare et

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family

accipere ad affictum quoddam territorium sive casale vocatum Mirochiofala de Rettimo», εἷς τῶν ἐνοικιαστῶν δ' ὠνομάζετο «Jani Mirochiafaliti de Rethymno» H. Noiret: Documents inedits, Paris 1892, σσ. 87-88.

Ξένος. Ὡς ἐπώνυμον ἀπαντᾶται καὶ μεταγενεστέρως ἐν Κρήτῃ: Οὕτω τῷ 1678 εἰς συμβόλαιον γενόμενον εἰς Σαϊτοῦρες Ρεθύμνης ὑπογράφονται ὡς μάρτυρες: *Βασίλειος* καὶ *Μανιὸς Ξένος* (περ. Χριστ. Κρήτη 2, 1915, σ. 403). Ἐν κρητικῇ δὲ διαθήκῃ 1693 συνταχθείσῃ ἐν Ζακύνθῳ «*Ἡσαΐας ἱερομόναχος ὁ Ξένος*» μάρτυς (περ. Χρ. Κρ. 1, 1912, σ. 518). Καὶ σήμερον ἐν Κρήτῃ Ξενάκης, Ξενουδάκης.

Ἅγιος Παῦλος. Συνοικισμὸς παρὰ τὸν ἅγιον Κηρύκον Σελίνου ἐπὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους μεθ' ὁμωνύμου ναοῦ. L. Petit, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 14.

Πιθανώτατα πρόκειται οὐχὶ περὶ τοῦ ἀνωτέρω συνοικισμοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ Ἁγίου Παύλου εἰς τὴν παραλίαν τῶν Σφακίων, περὶ οὗ ὁ Sieber· M. Δέφνερ: Ὁδοιπορικαὶ Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Κρήτην, σσ. 174-5 (ὅπου καὶ φωτογραφία).

Πηγή, ἡ, χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ Ν. Ρεθύμνης, νοτίως ὁμωνύμου πόλεως, ἀκμάζον καὶ σήμερον.

Ῥάξος, ὁ, Σήμερον δὲν ἀκούεται τοιοῦτον τοπωνύμιον. Κατὰ Λελεδάκην: Ἀκολουθία Ἀσματικὴ σ. 14 σημ. β', τοποθεσία ἀπέχουσα μίαν περίπου ὥραν τῆς ἐν Πυργιωτίσσῃ μονῆς Ὁδηγητρίας.

Κακῶς ὁ L. Petit, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 7, ἐσχέτισε τὸν Ῥάξον τοῦτον μετὰ τοῦ Ἀξοῦ Μυλοποτάμου. Ἡ Ἀξὸς ἀκούεται καὶ σήμερον ἀναλλοίωτος (πρβλ. Ξανθουδίδην ΕΕΚΣ 2, 1939, σ. 311).

Ῥωμανὸς Ἀργυρόπουλος βασιλεύς. Ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς Γ' ὁ Ἀργυρὸς (1028-1034).

Σίβα, ἡ, χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης, Ν. Ἡρακλείου, ἡμίωρον ἀπέχουσα τῆς Φαιστοῦ. Ὀρθῶς εἶκασεν ὁ L. Petit, An. Bol. 42, σ. 6, ὅτι πρόκειται περὶ αὐτῆς, ὡς πλησιοχώρου τοῦ ἀκρωτηρίου Λιθίνες, καὶ οὐχὶ ἑτέρας Σίβας κειμένης ἐν τῷ δήμῳ Ἁγίου Μύρωνος ἐπαρχίας Μαλεβιζίου τοῦ αὐτοῦ Νομοῦ.

Τὸ τοπωνύμιον πιθανῶς ἀραβικὸν κατὰ Στ. Ξανθουδίδην: Χάνδαξ-Ἡράκλειον, 1927, σ. 16.

Φιλάρετος πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς Κρήτης. Ὁ Schlumberger, Sigillographie σ. 189, ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ Κρήτη κατὰ τὴν β' βυζ. περίοδον (951 - 1204 μ. Χ.) δὲν διετέλεσε θέμα. Τοῦτο ἀνέτρεψεν ἤδη τῷ 1929 ὁ Κ. Μ. Κωνσταντόπουλος: Στρατηγὸς Κρήτης ΕΕΒΣ 6, 1929, σ. 316-20 δημοσιεύσας ἐπιγραφὴν «*Θεοτόκε βοήθει τῷ σῷ δούλῳ Βασιλείῳ πατρικίῳ καὶ στρατηγῷ Κρήτης*», τοῦ 11. αἰ., ἰσχυρίσθη δ' ὅτι μετὰ ταῦτα (12. αἰ.) ἡ διοίκησις ἀντὶ στρατηγοῦ ἀνετέθη εἰς κατεπάνω μ' εὐρυτέραν ἐξουσίαν.

Ὥστε οἱ δύο προστιθέμενοι στρατηγοὶ Φιλάρετος καὶ Εὐμάθιος ἐπιρρωνύουν τὴν γνώμην τοῦ Κωνσταντοπούλου.

Ψαροπιάστης (Ἅγιος Γεώργιος). Κατὰ Ἀνθ. Λελεδάκην, Ἀκολουθία Ἀσματ. σ. 16 σημ. στ', οὕτω ὠνομάζετο ὁ ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ χωρίου Πηγῆς σήμερον ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

© E.K.I.M. & Οικογένεια Α. Γ. Καλοκαιρινού - © S.C.H.S. & A.G. Kalokerinos' family